

MASTEROPPGAVE
M1GLU
Mai 2023

Høytidsmarkeringer i barnehage og skole

Holiday Markings in Kindergarten and School

Empirisk masteroppgave

30 stp. oppgave

Pernille Nyborg Hansen

OsloMet – storbyuniversitetet

Fakultet for lærerutdanning og internasjonale studier
Institutt for grunnskole- og faglærerutdanning

Forord

Denne masteroppgaven markerer slutten på mine fem år på OsloMet. I løpet av disse årene har det vært både oppturer og nedturer. Det var en bratt læringskurve når det kom til hva egenstudier faktisk betyr og jeg lærte på den vanskelige måten at skippertak ikke er en god studieteknikk. Gjennom mine år her har jeg truffet fantastiske medstudenter og engasjerte forelesere. Dette semesteret har vært krevende, hektisk, men også veldig givende, med lange dager nede på mastersalen. Selv om arbeidet med masteroppgaven har vært krevende, har det også vært veldig spennende. Jeg er derfor både takknemlig og stolt over alt jeg har fått til. Det er mange som har hjulpet meg gjennom denne prosessen og som fortjener en takk.

Jeg vil først gi en stor takk til informantene mine, Beate Børresen, Øystein Brekke, Olav Hovdelien og Ragnhild Laird Iversen. Uten dere hadde ikke denne oppgaven vært mulig. Takk for at dere satte av tid i en hektisk hverdag til å prate med meg og takk for alle de fine og reflekterte samtalene.

Videre vil jeg takke min fantastiske veileder Agnethe, som har hjulpet meg gjennom hele masterprosessen, gitt oppmuntrende ord, konstruktiv kritikk og forslag til gode formuleringer. Jeg hadde ikke kommet i mål uten deg.

Jeg vil også gi en takk til alle nede i mastersalen. Her har vi hatt gode samtaler om alt og ingenting og det har blitt dratt i gang gode sosiale aktiviteter, slik som vinlotteri, lønningspils og pauser i sola som har gitt nye giv. Takk til ukestartgjengen og ukestartforeleserne, som har gitt oss muligheten til å luften frustrasjoner, stille både store og små spørsmål, dele tips, smarte løsninger og å dele gløder.

Jeg vil gi en spesiell takk til Trine. Uten deg hadde ikke denne oppgaven blitt ferdig, og jeg kunne ikke bedt om en bedre studiepartner!

Til slutt vil jeg gi en takk til venner og familie som har lest korrektur og kommet med oppmuntrende ord. En spesiell takk til mamma, som har støttet meg gjennom denne prosessen og alltid har vært der om jeg trengte noe, enten det var å luften tanker og ideer, eller om jeg bare trengte en klem.

Sammendrag

I studien undersøker jeg hvordan et utvalg lærerutdannere på barnehagelærer- og lærerutdanningen forstår begrepet og fenomenet *høytidsmarkering*. For å undersøke problemstillingen har jeg gjennomført fire kvalitative intervjuer av lærerutdannere, som blir drøftet i lys av relevant faglitteratur og tidligere forskning. Oppgavens formål har vært å undersøke problemstillingen: «Hvordan forstår lærerutdannere høytidsmarkering i skole og barnehage, og hvordan påvirker dette undervisningen på universitetene?» Følgende forskningsspørsmål har blitt brukt for å undersøke, samt strukturere og utfylle problemstillingen: 1) Hvordan defineres «markering av høytid»? 2) Bør en markere høytider i skole og barnehage? 3) Hvordan kan man markere høytider? 4) Hvorfor legges det mer vekt på høytidsmarkeringer i barnehagen enn i skolen? Høytidsmarkeringer er et tema det ikke har vært et fokus på gjennom studiet, og jeg ønsket derfor å undersøke dette nærmere. Datamaterialet i studien er grundig transkribert ved hjelp av programmet *F4Transcript* før det ble kodet og kategorisert ved hjelp av programmet *hyperRESEARCH*. En av styrkene i denne oppgaven er at jeg har hatt muligheten til å intervju flere fagfolk som selv har forsket på høytider og høytidsmarkeringer i barnehage og skole, noe som har ført til reflekterte og gjennomtenkte svar. Ut ifra studiens hovedfunn har jeg funnet ut at høytidsmarkeringer kan være en utfordrende arbeidsmetode, men noe som bør gjennomføres i både barnehage og skole, ettersom det er pedagogisk verdifullt og gir elevene muligheten til å oppleve en stor del av deres liv, uansett religiøs tilhørighet eller livssynsmessig bakgrunn. Det er mange betraktninger en må ta stilling til både før, under og etter gjennomføringen av markeringen, slik som når, hvor og hvordan den skal gjennomføres. Gjennom denne oppgaven ønsker jeg å bidra med forskning på et lite utforsket tema innenfor det religionsdidaktiske feltet, som jeg mener er viktig blir belyst.

Nøkkelord: Høytidsmarkering, KRLE, Barnehage, Skole og Mangfold

Abstract

In this study, I examine how a selection of teacher educators on kindergarten teacher and teacher training programs understand the concept and phenomenon of holiday marking. To examine the thesis statement, I have conducted four qualitative interviews of teacher educators, which are discussed in light of relevant literature and previous research. The purpose of the study has been to investigate thesis statement "How do teacher educators understand holiday marking in schools and kindergartens, and how does this affect the curriculum at universities?" The following research questions have been used to investigate, as well as structure and complement the problem: 1) How is "marking of holidays" defined? 2) Should one mark holidays in school and kindergarten? 3) How can you mark holidays? 4) Why is it more emphasis placed on holiday markings in kindergartens than in schools? Holiday markings are a topic that has not been a focus throughout my studies, and I therefore wanted to investigate this in more detail. The data in the study was thoroughly transcribed using the program F4Transcript before being coded and categorized using the program hyperRESEARCH. One of the strengths of this thesis is that I have had the opportunity to interview several professionals who have themselves researched holidays and holiday markings in kindergartens and schools, which has led to reflected and well-thought-out answers. Based on the study's main findings, I have found that holiday markings can be a challenging work method, but something that should be implemented in both kindergartens and schools, as it is educationally valuable and gives students the opportunity to experience a large part of their lives, regardless of religious affiliation or philosophical background. There are many considerations that must be taken into account both before, during and after the holiday marking, such as when, where and how it will be carried out. Through this thesis, I want to contribute with research on a little-explored topic within the didactic field of religious education, which I believe is important to be illuminated.

Keywords: Holiday marking, Religious education, Kindergarten, Elementary School and Diversity.

Innholdsfortegnelse

FORORD	I
SAMMENDRAG	II
ABSTRACT	III
1 INNLEDNING	1
1.1 PROBLEMSTILLING OG FORSKNINGSSPØRSMÅL	1
1.1.1 <i>Utvalg av informanter</i>	1
1.2 FAGLIG BAKGRUNN OG FORMÅL.....	2
1.3 FORSKNINGSMESSIG KONTEKST OG KUNNSKAPSGRUNNLAG	3
1.3.1 <i>Hva sier Rammeplanen om høytider?</i>	3
1.3.2 <i>Hva sier læreplanen om høytider?</i>	3
1.3.3 <i>Skolegudstjeneste – en offentlig debatt</i>	4
1.3.4 <i>Ekskursjon</i>	5
2 TEORI	6
2.1 HVA ER EN HØYTID?.....	6
2.2 HVA ER FORSKJELLEN MELLOM FEIRING OG MARKERING?	7
2.2.1 <i>Min definisjon på markering</i>	8
2.3 HVORFOR KAN MARKERING AV HØYTIDER VÆRE PROBLEMATISK?	8
2.3.1 <i>Fritaksordningen</i>	9
2.4 RELIGJØSE FORTELLINGER	10
2.5 Å JOBBE TVERRFAGLIG I KRLE.....	11
2.5.1 <i>Lek som arbeidsmetode</i>	11
2.6 HØYTIDSMARKERING I BARNEHAGE OG SKOLE	12
2.7 INDRE OG YTRE MOTIVASJON	14
2.8 BLIR HØYTIDER MARKERT I BARNEHAGER?.....	14
2.9 RE-SEARCHERS METODEN OG GIFT TO THE CHILD	17
3 METODE	19
3.1 VALG AV METODE	19
3.1.1 <i>Utarbeiding av intervjuguide</i>	19
3.2 UTVALG	20
3.3 PILOTINTERVJU	21
3.4 GJENNOMFØRING AV INTERVJU	22
3.5 ANALYSE AV DATAMATERIALET	23
3.5.1 <i>Transkribering</i>	23
3.5.2 <i>Koding og kategorisering</i>	23
3.6 FORSKNINGSKVALITET.....	24
3.6.1 <i>Reliabilitet</i>	24
3.6.2 <i>Validitet</i>	25
3.7 FORSKNINGSETISKE BETRAKTNINGER	26
3.7.1 <i>Posisjonalitet</i>	26
3.7.2 <i>Informantenes personlige integritet</i>	26
3.7.3 <i>Informert samtykke</i>	27
3.7.4 <i>Maktforhold i intervju</i>	28
4 ANALYSE	29
4.1 OLAV HOVDELIEN.....	29
4.1.1 <i>Olavs erfaring med markering og feiring av høytider</i>	30
4.1.2 <i>Hva er en markering?</i>	30
4.1.3 <i>Julegudstjeneste, julevandring og påskevandring</i>	31
4.1.4 <i>Undervisning på universitetet</i>	31
4.2 RAGNHILD LAIRD IVERSEN	31

4.2.1 Ragnhilds erfaring med markering og feiring av høytider	32
4.2.2 Hva er en markering?.....	32
4.2.3 Julegudstjeneste, julevandring og påskevandring	33
4.2.4 Undervisning på universitetet.....	34
4.3 ØYSTEIN BREKKE.....	35
4.3.1 Øysteins erfaring med markering og feiring av høytider.....	35
4.3.2 Hva er en markering?.....	35
4.3.3 Undervisning på universitetet.....	36
4.3.4 Forskjellen mellom barnehage og skole	37
4.4 BEATE BØRRESEN	37
4.4.1 Beates erfaring med markering og feiring av høytider	38
4.4.2 Hva er en markering?.....	38
4.4.3 Julegudstjeneste, julevandring og påskevandring	39
5 DRØFTING	41
5.1 HVORDAN DEFINERES «MARKERING AV HØYTID»?	41
5.2 BØR HØYTIDER MARKERES?.....	42
5.2.1 Bør kristne høytider få mer oppmerksomhet enn andre høytider?	44
5.3 HVORDAN KAN MAN MARKERE HØYTIDER?	46
5.3.1 Bruk av fortellinger	47
5.3.2 Ekskursjoner.....	47
5.3.3 Problematikken rundt høytidsmarkeringer.....	48
5.4 HVORFOR LEGGES DET MER VEKT PÅ HØYTIDSMARKERINGER I BARNEHAGEN ENN I SKOLEN?.....	50
5.5 UNDERVISNING PÅ UNIVERSITETENE.....	52
6. KONKLUSJON.....	53
6.1 OPPSUMMERENDE KONKLUSJON	53
6.2 VIDERE FORSKNING.....	54
LITTERATURLISTE.....	55
VEDLEGG.....	58
VEDLEGG 1 – INTERVJUGUIDE	58
VEDLEGG 2 – SAMTYKKESKJEMA	60

1 Innledning

1.1 Problemstilling og forskningsspørsmål

Formålet med denne oppgaven er å undersøke hvordan lærerutdannere på lærer og barnehagelærerutdanningen forstår fenomenet høytidsmarkering i barnehage og skole, samt se på hvordan deres forståelse av begrepet påvirker undervisningen på universitetene de jobber på. Jeg har ut ifra dette formulert følgende problemstilling:

«Hvordan forstår lærerutdannere høytidsmarkering i skole og barnehage, og hvordan påvirker dette undervisningen på universitetene?»

For å besvare problemstillingen, samt begrense og gi studien en ramme, har jeg utviklet fire forskningsspørsmål som vil bli besvart i denne oppgaven. De er utarbeidet i samråd med veileder og vil tydeliggjøre hva som vektlegges i det empiriske arbeidet.

Forskningsspørsmål 1: Hvordan defineres «markering av høytid»?

Forskningsspørsmål 2: Bør en markere høytider i skole og barnehage?

Forskningsspørsmål 3: Hvordan kan man markere høytider?

Forskningsspørsmål 4: Hvorfor legges det mer vekt på høytidsmarkeringer i barnehagen enn i skolen?

1.1.1 Utvalg av informanter

Jeg har valgt å presentere utvalget av informanter tidlig i denne oppgaven. Dette er fordi informantene i denne studien er fagfolk, og jeg kommer til å bruke en del artikler og bøker de har skrevet som en del av teorigrunnet i oppgaven. På grunn av dette har jeg derfor innhentet samtykke til å bruke deres ekte navn i denne oppgaven. Utvalget mitt består av 4 informanter fra lærerutdanningen og barnehagelærerutdanningen, samt en som tidligere har jobbet på lærerutdanningen. Informantene, Beate Børresen, Ragnhild Laird Iversen, Olav Hovdelien og Øystein Brekke, vil bli beskrevet mer i detalj i kapittel 4. For å gjøre drøftingsdelen mer oversiktlig har jeg valgt å bruke informantenes fornavn når jeg refererer til utsagn fra intervju og etternavn når jeg refererer til hva de sier som fagfolk i egne artikler og bøker.

1.2 Faglig bakgrunn og formål

Før jeg starter dette kapittelet, er det noen forkortelser som bør forklares. Læreplanverket for den 10-årige grunnskolen 1997, vil bli omtalt som L97, læreplanverket for kunnskapsløftet 2006, vil bli omtalt som LK06 og læreplanverket for kunnskapsløftet 2020 vil bli omtalt som LK20. Jeg har valgt å bruke disse forkortelsene for å gjøre oppgaven lettere å lese, samt fordi dette er hvordan de forskjellige læreplanene vanligvis blir omtalt i skolefeltet.

Når LK06 ble innført i skolen, hadde den som mål å gjøre Norge faglig sterkere, slik at vi som nasjon ville bli rangert høyere på internasjonale tester. Dette fokuset førte til at leken og andre kreative arbeidsmåter, slik som eksempelvis høytidsmarkeringer, ikke lenger hadde en like sentral plass som de hadde i L97. Når LK20 ble innført, ble det igjen større fokus på lekens verdier for de yngste elevene. I læreplanens overordnede del står det nå at: «For de yngste barna i skolen er lek nødvendig for trivsel og utvikling, men også i opplæringen som helhet gir lek muligheter til kreativ og meningsfylt læring» (Kunnskapsdepartementet, 2017a).

I 2019 ga Utdanningsdirektoratet ut en veileder for hvordan skoler kan, og bør gjennomføre eventuelle skolegudstjenester, ettersom dette har vært et omdiskutert tema. I denne veilederen heter det at:

Skolen skal gi elevene historisk og kulturell innsikt og forankring, og bidra til at hver elev kan ivareta og utvikle sin identitet i et inkluderende og mangfoldig fellesskap. Å delta på gudstjeneste eller andre tradisjonelle feiringer av høytider kan være en del av dette.

(Utdanningsdirektoratet, 2019)

Med formuleringen «eller andre tradisjonelle feiringer av høytider» åpner denne veilederen opp for høytidsmarkeringer innenfor andre religioner enn bare kristendommen. Dette kan igjen gjøre det lettere for lærere å ta i bruk høytidsmarkeringer som arbeidsmetode og et verdig pedagogisk opplegg.

Høytidsmarkeringer i skolen er et lite undersøkt forskningsfelt i Norge, og mye av den litteraturen som finnes på feltet omhandler luthersk-evangelisk tradisjon, samt at studiene ofte er gjennomført på Sørlandet. Jeg ønsker derfor gjennom denne oppgaven å bidra til et lite utforsket felt innenfor religionsdidaktikken. Formålet til denne oppgaven er å undersøke

hvordan lærerutdannere forstår fenomenet *høytidsmarkering*, samt hvordan dette påvirker undervisningen på universitetene. Ved å intervju fire lærerutdannere er målet å kunne si noe dette, samt å kunne trekke noen slutninger på om vi burde markere høytider, og eventuelt hvordan dette kan gjøres på en god måte.

1.3 Forskningsmessig kontekst og kunnskapsgrunnlag

I denne oppgaven er det naturlig å nevne kort hva som står i både Rammeplanen og læreplanen, ettersom informantene i studien ved flere anledninger refererer til begge. Det er også relevant som bakgrunn for oppgavens problemstilling å vite litt om hva som står i styringsdokumentene til barnehagen og skolen. Videre i dette kapittelet skal jeg kort presentere debatten rundt julegudstjenester i skolen og barnehagens regi, ettersom dette presenterer en relevant kontekst for forskjellen på høytidsmarkeringer og høytidsfeiringer i skole og barnehage.

1.3.1 Hva sier Rammeplanen om høytider?

Barnehagen skal til en viss grad speile hjemmet til barna. Barna skal bli sett og forstått som individer som har forskjellig religiøs og kulturell bakgrunn og barnehagen skal bruke dette mangfoldet som en ressurs (Kunnskapsdepartementet, 2017b, s. 9). I barnehagen har en ikke fag på samme måte som man har i skolen, men fagområder. Et av fagområdene til barnehagen er *Etikk, religion og filosofi*, heretter omtalt som ERF. Innenfor ERF står det i Rammeplanen at: «Barnehagen skal la barna få kjennskap til fortellinger, tradisjoner, verdier og høytider i ulike religioner og livssyn og erfaringer med at kulturelle uttrykk har egenverdi» (Kunnskapsdepartementet, 2017b, s. 54). For at barna skal tilegne seg denne kunnskapen står det at personalet skal: «gi barna kjennskap til og markere merkedager, høytider og tradisjoner i den kristne kulturarven og andre religioner og livssyn som er representert i barnehagen» og «bidra til å utvikle barnas toleranse, interesse og respekt for hverandre og for mennesker med ulik kulturell, religiøs eller livssynsmessig tilhørighet» (Kunnskapsdepartementet, 2017b, s. 55).

1.3.2 Hva sier læreplanen om høytider?

I læreplanen i KRLE er det kun et kompetansemål som nevner høytider spesifikt. Det er kompetansemålet, etter 4. trinn: «sammenligne og presentere ulike årstider og høytider i kristendom og andre religions- og livssynstradisjoner, som kulturarv» (Kunnskapsdepartementet, 2019). Selv om kun dette kompetansemålet spesifikt nevner høytider, betyr ikke det at det ikke er andre kompetansemål man oppfyller gjennom arbeid med

høytider. Kjerneelementet «å kunne ta andres perspektiv» kan også være relevant i arbeid med høytider i skolen. Kompetansemålet etter 4. trinn «utforske og beskrive hvordan kristendom og andre religioner og livssyn kommer til uttrykk lokalt og regionalt» (Kunnskapsdepartementet, 2019) kan være relevant med tanke på at elevene kan se ting i lokalsamfunnet på grunn av forskjellige høytider. Dette kan for eksempel være utelys som er satt opp til divali. Videre kan en jobbe med kompetansemålet «samtale om og presentere sentrale fortellinger og trosforestillinger i kristen tradisjon, og i østlige og vestlige religiøse tradisjoner» (Kunnskapsdepartementet, 2019) ved å snakke om og fortelle religiøse fortellinger som tilhører høytider, slik som fortellingen om Jesu fødsel til jul og Buddhas fødsel til vesak. Som vi ser her så kan høytider inngå som et tema i flere av kompetansemålene etter 4. trinn, samt som tema i kjerneelementet å kunne ta andres perspektiv.

1.3.3 Skolegudstjeneste – en offentlig debatt

«Et av de sikreste tegnene på at jula er rett rundt hjørnet er den årlige debatten om skoler og julegudstjenester» (Vik, 2022). Debatten om skolegudstjenester er sentral i dagens samfunn, og den blir tatt opp hver jul. Jeg har derfor valgt å ta med en presentasjon av denne som en del av oppgavens forskningsmessige kontekst, ettersom det er relevant å ha en forståelse for hvor betent skolegudstjenester som høytidsmarkering er, når en leser denne oppgaven.

Som nevnt tidligere har Utdanningsdirektoratet gitt ut en veileder til skolene om hvordan de kan gjennomføre skolegudstjenester. Et av temaene i veilederen er at skolegudstjenester ikke bør være skolens jule- eller sommeravslutning og at semesteret eller skoleåret bør avsluttes med et opplegg alle elevene kan delta på. Det er også presisert i veilederen at det alternative opplegget for elever som ikke er med på skolegudstjeneste, skal være et likeverdig pedagogisk opplegg (Utdanningsdirektoratet, 2019).

I debatten om skolegudstjenester er det stor sett kun endepunktene som uttaler seg i media, slik som Unge Venstre-Leder Ane Breivik som i 2022 gikk ut og foreslo at vi bør forby skolegudstjenester. På den andre siden i denne debatten har vi for eksempel Frp-representant Himanshu Gulati som mener skolegudstjenester er en del av norsk tradisjon og kulturarv, og derfor noe vi burde være stolte av (Heldahl, 2022).

Skolegudstjeneste er i dag omtalt som en høytidsmarkering i norske skoler og barnehager. Et vanlig argument mot skolegudstjeneste er at det ikke er en markering, men en feiring og dermed

religionsutøvelse, samt en aktivitet som inneholder forkynnelse. I opplæringslova heter det at «Undervisninga i kristendom, religion, livssyn og etikk skal presentere ulike verdsreligionar og livssyn på ein objektiv, kritisk og pluralistisk måte» (Opplæringslova, 1998, § 2-4). På den ene siden kan det her argumenteres for at skolegudstjenester går imot opplæringslova § 2-4 om at undervisningen i KRLE skal være objektiv, men på den andre siden kan det argumenteres for at skolegudstjenester ikke finner sted i KRLE-undervisningen og er en del av skolen som helhet og dermed ikke går imot §2-4.

1.3.4 Ekskursjon

Å dra på ekskursjon vil si å besøke et trossamfunns bygning på et tidspunkt hvor det ideelt sett ikke foregår gudstjeneste, møter eller andre ritualer. Ekskursjon kan gi elevene et innblikk i levd religion, på en måte lærebøker ikke kan (Eidhamar, 2016, s. 158). Hvis man drar på ekskursjon like før en høytid kan elevene se om det er forberedelser som blir gjort i sammenheng med høytiden og guiden kan fortelle om høytiden fra et religiøst innenfra-perspektiv. Gjennom ekskursjoner får elevene en «lærende opplevelse» ved å oppleve atmosfæren, hvordan det lukter, samt sett utsmykkingen av hellige rom. Eidhamar (2016, s. 159) skriver at det er viktig å skille mellom opplevelser på det personlige og pedagogiske plan. En lærende opplevelse innebærer pedagogisk involvering og er en faglig tilnærming som kan gi både et faglig utenfra-perspektiv, samt et faglig, innenfra-perspektiv. Hvis en skal bruke ekskursjon som arbeidsmetode, er det viktig å gi foresatte informasjon i god tid, ettersom ekskursjon kan oppleves som for involverende eller gå imot egen religiøs tro og kan derfor utløse fritak i henhold til §2-3 a i opplæringslova (1998). Det er også visse regler det forventes at elevene følger på ekskursjon som kan bli for involverende for noen, slik som å dekke til hodet i synagogen og gurdwaraen (Eidhamar, 2016, s. 160). Ekskursjoner er også en fin mulighet til å jobbe tverrfaglig og gode samarbeidspartnere her vil være de estetiske fagene og samfunnsfag. Da kan en jobbe med lokalhistorie, musikk, kunst og arkitektur (Eidhamar, 2016, s. 161).

2 Teori

I dette kapittelet skal jeg redegjøre for relevante begreper som vil bli brukt gjennom oppgaven, samt undersøke hva tidligere forskning sier om høytidsmarkering. Det er generelt lite forskning om høytidsmarkering i norske skoler og barnehager, men av det som finnes, er det langt mer innenfor barnehagefeltet enn i skolefeltet. Derfor kommer mye av den tidligere forskningen til å omhandle barnehager. Jeg forholder meg hovedsakelig til norsk faglitteratur på temaet, ettersom Norge har en ikke-konfesjonell religionsundervisning og religionsopplæring, i både skole og barnehage. Jeg har i tillegg med litteratur fra to undervisningsopplegg fra Storbritannia som blir presentert i teoridelen før de blir drøftet i lys av rammene til norsk skole i drøftingsdelen.

2.1 Hva er en høytid?

Begrepet høytid indikerer at noe er «høyere» enn det hverdagslige. På samme måte har man «høytidsrom» for eksempel i et tempel, som er annerledes enn et hverdagslig rom. Denne tiden eller dette rommet som er utenom det hverdagslige karakteriseres ofte som «hellig» (Winje, 2010, s. 16). «Hellig», som stammer fra norrønt, brukes gjerne om aktiviteter, rom, gjenstander eller tid som reflekterer eller formidler noe guddommelig. «Dies festus», fra latin, oversettes til «festdag for Gud» og er hvor dagens ord «fest» har sin opprinnelse. En fest var altså opprinnelig en religiøs høytid, selv om ordet i dagens samfunn ofte beskriver en sekulær feiring (Winje, 2010, s. 16). Eksempler på dette er bursdagsfest og 17. mai fest, som for de aller fleste regnes som sekulære feiringer.

Felles for de fleste høytider er at de feires for å minnes om noe som har skjedd – enten i mytisk tid, eller i historisk tid. Mange av ritualene i en høytid går derfor ut på å aktualisere hendelsene en feirer. Dette gjør at høytider kan være veldig følelsesladd for mange, og det er spesielt viktig at man i pedagogisk arbeid med høytider har respekt som hovedfokus (Winje, 2010, s. 17). Mange religioner minnes hendelser gjennom bønn, gudstjeneste, sang, lystenning, fortellinger, lesing m.m. noe som blir gjort «til minne om». Ved å gjøre dette, gjenopplever og aktualiserer de troende den hellige begivenheten som skjedde, i nåtiden. Begivenheter som Jesu fødsel, Ramas seier over det onde, Buddhas fødsel, opprettelsen av Khalsa og utgangen av Egypt er eksempler på hendelser som blir virkeliggjort gjennom feiringen av høytidene jul, divali, vesak, vaisaki og pesach. Meningen med høytider er altså ikke å først og fremst å minnes noe som har skjedd, men å virkeliggjøre det som skjedde (Børresen, 1997, s. 9).

2.2 Hva er forskjellen mellom feiring og markering?

Geir Winje har skrevet boken *Høytidsmarkering i barnehagen* (2010). Her forsøker han å komme med forslag til hvordan en kan jobbe med høytider i barnehagen på en ikke-forkynnende måte. I denne boken, samt i foredrag og artikler definerer Winje forskjellen mellom høytidsfeiring og høytidsmarkering på følgende måte:

Høytidsfeiring omfatter forkynnelse, ritualer og annet som finner sted i regi av for eksempel et trossamfunn. *Høytidsmarkering* innebærer derimot at en samles for å markere at noen feirer en høytid ... Tanken er at en høytidsmarkering ikke omfatter forkynnelse eller religiøse ritualer.

(Winje, 2007, s. 1)

Beate Børresen hevder i sin bok *Høytider og høytidsfeiring* (1997) at å markere er noe annet enn å feire. Børresen (1997, s. 13) skriver at vi ikke skal skjule det religiøse ved en høytid, men at vi må skille mellom klasserommet og det religiøse rom. Hun påpeker også at det er viktig å få frem et skille der feiring tilhører familien og det religiøse fellesskapet, og at det som skjer på skolen er en markering. Videre skriver hun at:

Etter min mening kan og bør høytider markeres på flere måter. En høytid kan markeres ved å snakke om den – før og/eller etter. Den kan markeres gjennom forberedelser som å lage ting, bake, lage og sende kort, fortelle, øve inn sang, lek, pynt, gjenstander og noe godt å spise.

(Børresen, 1997, s. 13)

Hun fremhever videre at det er viktig at hensikten med en høytidsmarkering er fellesskap, glede, tilhørighet og eventuell positiv utpeking av enkeltelever og elevgrupper. Dette er i samsvar med opplæringslova §2-4 som sier at KRLE-faget skal være samlende (Opplæringslova, 1998). For å fremme dette fellesskapet burde man også få frem at det ikke er alle som tilhører det kristne eller det «tradisjonelt norske», slik Børresen omtaler det, samt elever som ikke feirer høytider. Man bør derfor også markere sekulære merkedager, som FN – dagen og Verdensbarnedagen (Børresen, 1997, s. 13).

Som vi ser så er det både likheter og ulikheter mellom de to definisjonene av høytidsmarkering og høytidsfeiring hos Børresen (1997) og Winje (2007). Det er nevneverdig at definisjonene er formulert med ti års mellomrom, og dette kan ha påvirket definisjonene med tanke på hva den religionsfaglige og offentlige debatten var på de to ulike tidspunktene. Winje er opptatt av at en markering skal være tydelig distansert fra religionsutøvelse og at en markerer at noen andre feirer. Winje sin formulering kan også få det til å høres ut som at en markering kun skjer én gang. Børresen er tydelig på at hun mener vi kan- og bør markere på flere måter og på flere tidspunkt. Winje sin definisjon er veldig teoretisk, mens vi ser at Børresen sin definisjon er mer hverdagslig. De er også begge enige om at en markering ikke skal inneholde religiøs involvering, men Børresen åpner opp for forberedelser som kan bli sett på som religionsutøvelse, som å øve inn sang og å lage mat, samt spise høytidsmat.

2.2.1 Min definisjon på markering

Forskjellen mellom markering og feiring er sentralt i denne studien og alle informantene får spørsmål om hva de mener er forskjellen på de to begrepene. Før prosjektet startet hadde jeg personlig en definisjon som var i samsvar med definisjonen til Geir Winje. Dette fordi jeg hadde lest denne definisjonen tidligere og den var med på å gjøre meg bevisst på det akademiske skillet mellom markering og feiring. I følge NAOB (Det norske akademis ordbok) kan *markere* defineres på flere måter. Den første er: å markere er å tydelig angi, vise (med tegn, spor eller merke). Den andre definisjonen er at markere er å fremheve, understreke eller å gjøre noe (mer) synlig (NAOB, 2023a). Hvis en ser på substantivet *markering* så sier NAOB at det er et arrangement eller en seremoni som vier oppmerksomhet til, markerer noe, eller et møte, tog eller arrangement som skal gi tydelig uttrykk for et synspunkt (NAOB, 2023b). Gjennom arbeid med denne oppgaven har jeg endret synspunkt på hvordan jeg definerer markering. Jeg tenker at markering er noe utenom den vanlige skolehverdagen. At det skjer noe gøy eller festlig, samtidig som det er forankret i læring. Altså at markering er en type temabasert undervisning, som er litt festlig og som synlig skal vise at noe skjer.

2.3 Hvorfor kan markering av høytider være problematisk?

Skolefaget KRLE blir ofte fremstilt i media som problematisk og kontroversielt, spesielt når det kommer til aktiviteter hvor elevene aktivt skal gjøre noe. Dette kan for eksempel være aktiviteter som yoga, meditasjon, å dra på ekskursjon til hellige hus, eller høytidsmarkeringer. En debatt som har vært sentral i religionsdidaktikken, og som kan sees i sammenheng med dette

er debatten om hvorvidt elevene bare skal lære *om* religion, eller om de også skal lære *av*. Noen religionsdidaktikere, som Andreassen (2016), mener at faget kun skal dreie seg om å lære *om* religion og livssyn i skolen. Å lære *om* religion vil si å lære faktakunnskap slik som islams fem søyler. I denne sammenhengen vil feiring og markering av høytider være problematiske. Andre forskere på feltet, som Brekke (2023), åpner imidlertid opp for at elevene kan lære mye nyttig gjennom å lære *av* religion og argumenterer mot Andreassen sitt noe strenge synspunkt. Denne diskusjonen vil bli løftet frem og drøftet i forhold til mine funn i kapittel 5.

I opplæringslova står det at undervisning i KRLE-faget ikke skal være forkynnende og at undervisningen skal presentere ulike verdensreligioner på en kritisk, objektiv og pluralistisk måte. Det står også at faget skal bidra til å gi elevene kunnskap om hva kristendommen har å si som kulturarv (Opplæringslova, 1998, § 2-4). Andreassen (2017, s. 48) skiller mellom historisk kunnskap og kulturarv. Han trekker frem at hvis religion skal kunne regnes som kulturarv, må det være en levende religion og han mener dette kan være grunnen til at kristendom ses på som norsk kulturarv mens norrøn mytologi ikke er det. Han skriver også at når kulturarven ikke har aktualitet som kollektiv identitet mister den tilsynelatende viktighet og blir heller definert som historisk kunnskap. I høringsnotatene fra Kunnskapsdepartementet fra når skolefaget RLE ble endret til KRLE, samt formuleringen om at omtrent halvparten av undervisningstiden skal brukes på kristendom, står det at kristendommen har spilt en sentral rolle i norsk historie og i det norske samfunnet i dag. Det kan derfor være vanskelig å forstå norsk historie og kultur uten å ha god kjennskap til kristendommen (Gjengitt av Andreassen, 2017, s. 41). I dette høringsnotatet blir altså kristendommen trukket frem som dagsaktuell og en del av Norges «kollektive identitet».

2.3.1 Fritaksordningen

Etter kritikk om Norges religions og etikkfag, KRL, fra FNs menneskerettighetskomité i 2004, ble fritaksretten tatt ut av religionsparagrafen og ble en egen paragraf i opplæringslova. Dette førte til at fritaksordningen ble gjeldene for hele skolen og ikke bare religionsfaget (Lomsdalen, 2021, s. 153). Fritaksordningen går ut på at foreldre eller elever over 15 år kan søke om fritak fra deler av undervisningen som de opplever som utøvelse av annen religion eller livssyn, eller som de på samme grunnlag opplever som krenkende eller støtende. Det kan ikke gis fritak fra kunnskapsinnhold, kun fra selve aktiviteten (Opplæringslova, 1998, §2-3 a). Ettersom fritaksordningen gjelder for hele opplæringen, og ikke bare KRLE-faget kan elevene få fritak i

flere fag, slik som kroppsøving og musikk, eller ved høytidsmarkeringer som er en del av skolens generelle kulturelle virksomhet, slik som skolegudstjenester (Hodne, 2016, s. 90).

2.4 Religiøse fortellinger

Når en jobber med høytider i barnehage og skole er en vanlig inngang religiøse fortellinger som sier noe om hvorfor høytiden feires, slik som fortellingen om Rama, Sita og Hanuman som en innledning til en divalimarkering. I boken *KRLE på småskoletrinnet* ser Krogstad (2022, s. 105) på hvordan fortellinger brukes i skole og barnehage og hva læreplanen krever nå, sammenlignet med tidligere. Hun skriver at elevene har kjennskap til religiøse fortellinger fra barnehagen, hvor de blir brukt i stor grad i arbeid med høytider. Videre skriver hun at forskning viser at mange barnehager bruker kristne fortellinger, mens minoritetsreligioners fortellinger er mindre utbredt. Dette forklares med at personalet mangler kjennskap til, og kunnskap om minoritetsreligionene og dermed ikke vet hvilke fortellinger de kan bruke (Krogstad, 2022, s. 105). I LK06 var det veldig spesifikke kompetansemål om hvilke fortellinger elevene skulle kunne. Dette ser vi for eksempel gjennom kompetansemålet «fortelle om innholdet i sentrale tekster fra 1. og 2. mosebok i Det gamle testamentet» (Utdanningsdirektoratet, 2008). I den nye læreplanen er det mye mer valgfrihet for hvilke fortellinger læreren vil bruke med kompetansemål som «Samtale om og presentere sentrale fortellinger og trosforestillinger i kristen tradisjon og i østlige og vestlige religiøse tradisjoner» (Kunnskapsdepartementet, 2019). Her kan det tenkes at mange lærere forholder seg til fortellingene som sto i LK06, ettersom det er stor valgfrihet i LK20, hvor ingen religiøse fortellinger er nevnt spesifikt i kompetansemålene.

Breidlid og Nicolaisen skriver i sin bok *I begynnelsen var fortellingen* (2011, s. 23) om det religiøse fortellingsuniverset og det kulturelle fortellingsuniverset. Selv om dette er to forskjellige fortellingsverdener, betyr ikke det at de ikke henger sammen med hverandre. I norsk kontekst hvor kristendommen henger så tett sammen med den norske kulturen, vil disse to fortellingsuniversene overlappe. Religiøse fortellingsuniverser kan også overlappe med hverandre. Dette er spesielt vanlig innenfor de abrahamittiske religionene; jødedom, kristendom og islam, som alle ser på Abraham som deres stamfar, men skjer også innenfor andre religioner (Breidlid & Nicolaisen, 2011, s. 329). Dette ser vi for eksempel i likheten mellom fortellingen om Jesu fødsel og Buddhas fødsel, som begge er bakgrunnen for høytidene jul og vesak.

Religiøse fortellinger har også kulturell betydning, ettersom fortellinger er med på å forme kulturen i et land og de reflekterer virkelighetsforståelsen i landet. Et eksempel på dette kan være at mange i muslimske land pusser tennene med en pinne og ikke en tannbørste, fordi det står i sunnaen at Profeten renser tennene med en pinne. Det er derfor nødvendig å kjenne en kulturs grunnleggende fortellinger for å forstå kulturen (Breidlid & Nicolaisen, 2011, s. 25). Mennesker har en individuell identitet, en kollektiv identitet og en kulturell identitet som ofte henger tett sammen. Denne kulturelle og kollektive identiteten er en del av kulturarven og påvirker igjen den individuelle identiteten (Breidlid & Nicolaisen, 2011, s. 42). Å bruke fortellinger som arbeidsmetode, samt fortellingens verdi med tanke på kulturarven vil bli videre drøftet i lys av funn fra analysen i kapittel 5.

2.5 Å jobbe tverrfaglig i KRLE

I forbindelse med høytider blir det ofte jobbet tverrfaglig, og det er vanlig at de praktisk-estetiske fagene blir samarbeidspartnere. God mat er noe som hører til høytider eller kulturer i hele verden, og det kan være en positiv identitetsbekreftelse for mange elever om «deres» mat blir lagd, og spist, på skolen (Vassli, 2021, s. 219). Mat og helse kan derfor være en god samarbeidspartner. I kunst og håndverk kan elevene jobbe med verksted, som juleverksted eller påskeverksted hvor man lager pynt. Musikk er ofte ganske tydelig i skolens markering av julen. Elevene øver på forskjellige julesanger, samt at det ofte blir spilt av julemusikk i klasserommet når elevene jobber.

Beate Børresen skriver også i sin bok at høytider er en fin inngang til å jobbe tverrfaglig med aktiviteter hvor både teoretiske og praktiske fag får plass. Gjennom arbeid med høytider kan man jobbe med det området og den religionen høytiden tilhører og man kan ta for seg fortellinger og andre kunstuttrykk, lek, formingsaktiviteter og musikk, samt mat som hører til høytiden (Børresen, 1997, s. 12).

2.5.1 Lek som arbeidsmetode

Børresen (1997) trekker frem lek som en nyttig arbeidsmetode knyttet opp til høytidsmarkeringer. Lek er en stor del av hverdagen til barnehagebarn, men blir ofte litt glemt når de begynner på skolen. Med fagfornyelsen i 2020 ble det et større fokus på lek som en del av begynneropplæringen med de yngste elevene og i læreplanens overordnede del står det

følgende: «For de yngste barna i skolen er lek nødvendig for trivsel og utvikling, men også i opplæringen som helhet gir lek muligheter til kreativ og meningsfylt læring» (Kunnskapsdepartementet, 2017a). Denne setningen i overordnet del åpner ikke bare opp for bruk av lek i småskolen, men også for at lek er læring på lik linje med andre arbeidsmetoder, samt at den understreker at lek er nødvendig for elevenes utvikling. Gjennom lek kan barn utforske roller, gjenstander og sammenhenger, samt lære mye om seg selv. Leken gir også barna muligheten til å øve på å være demokratiske borgere som kan ha betydning for deres utvikling av sosial kompetanse, ettersom lek krever felles regler og gjensidighet (Eik et al., 2011, s. 7). Lek hører ofte høytider til, og en god arbeidsmetode når en jobber med høytidsmarkeringer er å leke leker som hører til den enkelte høytid.

Dette kan for eksempel være å spille dreidel. Dreidel er en leke som tilhører jødedommen og hanukka. En dreidel er en sylindrisk snurrebass med en hebraisk bokstav på hver side, *nun*, *gimmel*, *heth* og *shin*. I dreidel spiller man om en pott med godteri, nøtter eller rosiner og alle deltagerne starter med samme antall godteri. Spille starter ved at alle legger en ting i potten og så snurrer alle deltagerne dreidelen etter tur. Den bokstaven som kommer opp, forteller deltageren hva de skal gjøre videre. *Nun* = ingenting, *gimmel* = ta hele potten, *heth* = ta halve potten og *shin* = legg en ting i potten. Hvis potten blir tom, starter man på nytt og alle legger en ting i potten. Spillet er over når en deltager har vunnet alt (Børresen, 2016, s. 22). Gjennom å spille dreidel får elevene oppleve noe som tilhører høytiden, samtidig som de lærer å samarbeide, dele og regne.

I L97 var det et stort fokus på lekpreget læring og at det første året i skolen skulle ha et klart førskolepreg med fokus på læring gjennom lek. Samtidig som skolehverdagen skulle være preget av lek, var det også mange og detaljerte kompetansemål. Dette førte til at lærere i liten grad klarte å koble lek til systematisk arbeid med kompetansemålene. Når LK06 kom førte dette til en forestilling i samfunnet, men også hos lærerne, om at leken skulle ut av skolen. Lek knyttes i denne tidsperioden ofte kun til L97 og fokuset på lek fikk også noe av skylden for at norske elever ikke lå i teten på internasjonale rangeringer (Eik et al., 2011, s. 7).

2.6 Høytidsmarkering i barnehage og skole

I 2010 ga Geir Winje ut boken *Høytidsmarkering i barnehagen*. Dette er en ressursbok for å hjelpe ansatte i barnehagen markere høytider, uten å utsette barnegruppa for forkynnelse eller å involvere dem i religiøse ritualer. Jeg har tidligere i oppgaven nevnt Geir Winjes definisjon

på forskjellen mellom markering og feiring av høytider. Winje skriver også at markering er et pedagogisk opplegg med en todelt hensikt. 1) Noen barn skal få oppleve bekreftelse og lære om egen religion og kultur, 2) andre barn skal oppøve respekt og lære om andres religion (Winje, 2010, s. 7). Geir Winje er opptatt av at barnehagen ikke skal drive med religionsutøvelse eller religiøs oppdragelse, men påpeker at i tilfeller hvor barn vil snakke om eller vise frem noe om omhandler religion, så må de ansatte følge opp på en bekreftende måte. Barnehagen skal ta hensyn til barnas interesser og kan ikke sensurere deler av deres liv og interesser. Her blir det også påpekt at barnehagen ikke skal legge til rette for at barna skal få religiøse erfaringer, men sørge for at barna får lov til å uttrykke sine religiøse erfaringer (Winje, 2010, s. 20).

Det er en del frykt for å trå feil når en markerer høytider man selv ikke har tilhørighet til. Winje (2010, s. 21) skriver at den naturlige løsningen her vil være at personalet opparbeider seg den nødvendige kompetansen, fremfor å droppe markeringen. Videre skriver han at gjennom høytidsmarkering vil en få større fokus på religiøse spørsmål i barnegruppa, enn hvis en hadde latt være å markere disse høytidene (Winje, 2010, s. 21).

I boken *Høytider og høytidsfeiring (1997)* skriver Beate Børresen at «Kunnskap om høytider og deltagelse i feiring gir mulighet til å lære om religion spesielt og om kulturer og folk generelt». Høytider er vesentlig for de som feirer dem og de kan derfor fortelle oss mye om hvem de som feirer høytiden er; hva tror de på, hvilke verdier er sentrale for dem, hva gjør de, hva liker de å spise, hvilke leker leker de, med mer (Børresen, 1997, s. 12). Denne boken er fra 1997 refererer den til L97 og Rammeplanen fra 1996, men mye av det som blir trukket frem er fortsatt relevant i gjeldene læreplan fra 2020 og Rammeplanen fra 2017. Børresen (1997) påpeker at det står i både læreplanen og Rammeplanen at skolen og barnehagen skal «markere» høytider.

I følge Krogstad (2022, s. 34) bør man innen begynneropplæringen i KRLE ta hensyn til elevenes forkunnskaper og erfaringer når en planlegger undervisning for at den skal være begripelig og håndterbar. Et av tiltakene som kan gjøre undervisningen begripelig og håndterbar er å fortelle elevene hvorfor de skal lære om noe. Dette kan for eksempel være å fortelle elevene at de skal lære om buddhisme fordi det er mange buddhister i verden og i Norge, samt at det kanskje er buddhister i klassen, på skolen eller i nærmiljøet. Videre trekker Krogstad (2022) frem høytider som en god inngang til å lære om religioner på en begripelig måte. Hun skriver at de fleste elevene vil ha kjennskap til en eller annen høytid (Krogstad, 2022, s. 35).

Religionsundervisning for de yngste elevene bør være kognitivt forståelig fordi barn i denne alderen kan synes det er vanskelig å forstå abstrakte begreper og fenomener. Derfor er konkrete eksempler fine å bruke, slik som fortellinger knyttet til høytider som forklarer både hvorfor høytiden blir feiret og hva som feires. Det kan også være fint å ha statuer eller andre fysiske objekter som elevene kan se og ta på før fortellingene, samt når de hører disse fortellingene for å hjelpe de visualisere fortellingen bedre (Krogstad, 2022, s. 35).

2.7 Indre og ytre motivasjon

Motivasjon handler om hvordan tanker, følelser og fornuft tvinner seg sammen og gir driv, glød og farge til det vi holder på med (Imsen, 2017, s. 293). Det er vanlig å skille mellom indre og ytre motivasjon. Indre motivasjon vil si at aktiviteten, læringen eller arbeidsprosessen holdes ved like ut ifra egen interesse, fordi en synes det er gøy å holde på med. Ytre motivasjon er derimot når aktiviteten eller læringen holdes ved like for å oppnå en belønning (Imsen, 2017, s. 295). Hos elever kan man se denne forskjellen på elever som leser masse på fritiden fordi de synes lærestoffet er gøy og dermed får gode karakterer, dette er indre motivasjon. På den andre siden har du elevene som får lommepenger basert på karakterene sine, dette er en form for ytre motivasjon. De leser fagstoffet fordi en god karakter gir mer penger. Motivasjon har en sammenheng med grunnleggende verdier. Hva individet ser på som godt og vondt, vesentlig eller uvesentlig eller underordnet eller overordnet vil ha innvirkning på deres motivasjon (Imsen, 2017, s. 296). Som lærer kan en tenke seg at temaer læreren er interessert i selv, vil undervises om med større engasjement enn temaer læreren er usikker på eller lite interessert i. Det samme kan hvis læreren ser på temaet som vesentlig eller ikke, hvor det kan tenkes at læreren setter av mye tid til temaer de opplever som vesentlige, og lite tid til temaer de opplever som uvesentlige. Dette er en av tingene jeg vil drøfte senere i oppgaven, om informantenes interesse og oppfatning av høytidsmarkering, påvirker deres undervisning på universitetet de jobber på. Er det slik at informanter som ser på høytidsmarkeringer som svært vesentlig og interessant vektlegger dette mer i egen undervisning?

2.8 Blir høytider markert i barnehager?

I dette delkapittelet skal jeg presentere tidligere forskning som omhandler høytidsmarkeringer i norske barnehager. Som nevnt tidligere så er det begrenset med forskningslitteratur på temaet, spesielt innenfor skolefeltet, og mye av forskningen fra barnehagefeltet sier det samme. Jeg skal derfor kort presentere tre artikler om høytidsmarkering i barnehagen, hvor jeg ser på hva

artikkelen undersøker, samt metoden som ble brukt, før jeg samlet gjengir hovedfunnene fra de tre artiklene.

I 2014 publiserte Audun Toft og Kristine Toft Rosland artikkelen *Barnehager og høytidsmarkering* (2014). Artikkelen ser både på om høytider blir markert i barnehagen og hvorfor de ofte ikke blir markert. Datamaterialet i studien er delt i to faser, en spørreundersøkelse til flere barnehager i flere kommuner og intervju i to barnehager fra ulike kommuner. I barnehagene ble styrer og de pedagogiske lederne for de yngste og de eldste barna intervjuet. Begge barnehagene har flerkulturelle barnegrupper, samt barn fra kommunens asylmottak. I spørreundersøkelsen kom det frem at ingen av barnehagene som deltok, markerte andre høytider enn de kristne.

I artikkelen *høytidsmarkeringer i religiøst mangfoldige barnehager* ser Krogstad og Hidle (2015) på om høytider som er representert i barnegruppa blir markert og på hvilken måte de blir markert. Artikkelen tar utgangspunkt i forskningsprosjektet «minoritetsreligioner i barnehagen» (MinRel). MinRel bygger på en spørreundersøkelse blant 75 barnehagestyrere og 12 intervju med styrere og pedagogiske ledere. I MinRel rapporterte 67 av 75 styrere (89%), at de hadde en flerreligiøs barnegruppe i 2013. Av disse barnehagene med flerreligiøse barnegrupper var det kun 22 som rapporterte å ha gjennomført høytidsmarkering knyttet til én eller flere minoritetsreligioner. Det var 55 barnehager som ikke bruke høytidsmarkering som metode, 21 som markerte høytider knyttet til islam, én barnehage hadde markering knyttet til buddhisme og én til Human-Etisk forbund (Krogstad & Hidle, 2015, s. 2).

I 2021 publiserte Olav Hovdelien og Helje Kringlebotn Sødal artikkelen «*Barnehagen er ingen søndagsskole ...*» (2021) som i likhet med artikkelen til Krogstad og Hidle (2015), ser på om, hvordan og hvilke høytider som blir markert i barnehager. Denne artikkelen ser på forskjellen mellom hvordan offentlige barnehager og tros- og livssynsbarnehager jobber med høytider og høytidsmarkeringer. Jeg kommer her til å fokusere på funnene fra de offentlige barnehagene, ettersom tros- og livssynsbarnehagene har egne formålsparagrafer hvor det står at de skal feire høytider, ikke markere.

Tidligere forskning viser at ERF, *etikk, religion og filosofi*, er det fagområdet det arbeides minste med i norske barnehager, og mange styrere opplever at dette er et krevende arbeidsområdet (Hovdelien & Sødal, 2021). Hovdelien og Sødal har intervjuet styrere og

pedagogiske ledere i barnehager i Oslo og i Agder, inkludert offentlige barnehager, kristne barnehager, jødiske barnehager og muslimske barnehager.

Hovdelien og Sødal (2021) ser i sin studie at informantene var gjennomgående opptatt av at julen skulle markeres, ikke feires og de beskrev formålet med markeringen som formidling av kulturarv mer enn formidling av religion. De mest brukte metodene var kristne julesanger og gjenfortelling fra Bibelen om Jesu fødsel. Tidligere forskning viser at advent- og juletiden er den tiden av året der religion er mest synlig i barnehagen og de aller fleste barnehager markerer jul (Gjengitt av Hovdelien & Sødal, 2021). De fleste offentlige barnehagene i denne studien markerte ikke påske. Det ble jobbet med påske, men fokuset lå på etikk. En av informantene fortalte at de den kristne bakgrunnen for påske ble utelatt fordi den ble sett på som for brutal.

Et gjennomgående funn i artiklene, er at mange foreldre ikke ønsker at «deres» høytid skal markeres og at foreldrene ønsker at barna deres skal være «normale» og «som alle andre». Krogstad og Hidle skriver at dette kan være fordi norskhet blir knyttet opp til kristendom eller sekularisme av mange (Krogstad & Hidle, 2015, s. 12). Dette kan være en krevende situasjon for styrerne. Skal de gjøre som Rammeplanen sier og markere høytidene som er representert i barnegruppa eller respektere foreldrenes rett til medvirkning, som Rammeplanen også presiserer at de skal (Kunnskapsdepartementet, 2017b, s. 29). Det at foreldre ikke ønsker at «deres» høytid skal markeres kan også komme av mangelfull informasjon fra de ansatte. Det er viktig at foreldrene får god informasjon om hvorfor barnehagen vil markere høytider og at de presiserer at det er for at alle barna skal lære om andre religioner og kulturer, ikke for å trekke frem et barn som annerledes og representant for den enkelte religion (Krogstad & Hidle, 2015, s. 12).

Et annet gjennomgående funn er at det kommer frem at de ansatte både hadde et ønske om å markere flere høytider, og de var klar over at ved å ikke markere så fulgte de ikke Rammeplanens krav. Personalet uttrykte usikkerhet rundt høytidsmarkeringer knyttet til islam og andre religioner enn kristendom. Personalet sa de følte de hadde for lite kunnskap om islam og at et annet hinder var mangelen på personlig forhold til høytiden. De trekker også frem mangel på arbeidsmetoder og opplegg, samt usikkerhet rundt foreldrenes reaksjon på at barnehagen markerer «deres» høytid (Toft & Rosland, 2014).

Som nevnt tidligere så sier Winje (2010) at høytidsmarkering er et pedagogisk opplegg med en todelt hensikt. 1) Noen barn skal få oppleve bekreftelse og lære om egen religion og kultur, 2) Andre barn skal oppøve respekt og lære om andres religion (Winje, 2010, s. 7). Toft og Rosland (2014) påpeker at når barnehager kun markerer de kristne høytidene, er det bare barn med kristen kulturbakgrunn som får bekreftelse og kunnskap om egen religion og kultur, selv om alle barn skal oppøves i respekt. For at alle barn i barnehagen skal nå begge disse målene, må også minoritetsbarnas høytider markeres (Toft & Rosland, 2014).

2.9 RE-searchers metoden og Gift to The Child

To undervisningsopplegg som blir brukt i norske skoler og som også kan drøftes, og brukes i sammenheng med høytidsmarkeringer er *RE-searchers* metoden og *Gift To The Child*. Jeg skal kort presentere begge undervisningsoppleggene og disse vil bli drøftet videre i oppgavens drøftingsdel.

RE-searchers metoden, eller utForskerne som det heter på norsk, er et undervisningsopplegg som ble utviklet av Giles Freathy, Rob Freathy, Jonathan Doney, Karen Walshe og Geoff Teece i Storbritannia i 2015 og går ut på å introdusere elevene til forskjellige metoder for å tilegne seg kunnskap i religions- og etikkfaget (Freathy et al., 2015). Dette blir gjort gjennom fire karakterer som elevene skal leve seg inn i, og bruke for å utforske ulike sider av religioner og livssyn. Ettersom opplegget er oversatt til norsk, kommer jeg til å bruke de norske navnene på karakterene. Karakterene er: Tør-å-spørre-Trine, Drøfte-alt-Didrik, Prøve-sjøl-Petter og Se-sammenheng-Sara (Freathy et al., 2015, s. 13). Dette er et opplegg som er lett å anvende til høytidsmarkeringer, ved å gi elevene i oppgave å bruke karakterene de har fått tildelt til å undersøke hva karakteren deres er interessert i, men innenfor en eller flere høytider istedenfor innenfor hele religionen. Karakteren som er mest interessant i forhold til denne oppgaven er Prøve-sjøl-Petter. Prøve-sjøl-Petter er interessert i hva troende føler når de deltar på religiøse ritualer. Han mener at en tilegner seg kunnskap om religion gjennom følelser, og for å gjøre dette liker han å prøve ut religiøse praksiser. Dette kan for eksempel være å tenne et lys foran et alter. Det er viktig for Petter å «late som» han er troende når han prøver ut forskjellige praksiser, for å virkelig føle hvordan det er å være religiøs og han er nok den som vil oppleve religiøse høytider på kroppen, og dermed er den karakteren som er mest interessant å diskutere videre (Freathy et al., 2015, s. 36).

Gift to The Child er et undervisningsopplegg som ble utviklet i Storbritannia på 1990-tallet av John Hull (1996) og som kan brukes til å gjennomføre høytidsmarkeringer. Opplegget er delt i fire stadier, og går ut på at elevene blir presentert for en «numen» eller en «religiøs ting». Den «religiøse tingen» kan være en statue, en lyd, en fortelling, et ord, hellig tekst eller til og med en person (Hull, 1996, s. 175). Gjennom de to første stadiene blir elevene presentert for, og får utforske den religiøse tingen. Det tredje stadiet heter «the contextualization stage». Det er i dette stadiet elevene stort sett får koblingen mellom den religiøse tingen og religionen. Hull (1996) bruker en Ganesha statue som eksempel i det tredje stadiet, hvor Ganesha blir presentert på et alter med levende lys og en liten skål med epleskiver. Når Ganesha er på alteret får ikke elevene lov til å gå bort til han, og må sitte et stykke unna. Det er kun elevene som tilber Ganesha som får lov til å gå bort til han. Det fjerde og siste stadiet heter «the reflection stage». Her skal elevene reflektere over hvordan de kan anvende hva de har lært til sitt eget liv (Hull, 1996, s. 175-177). Vi ser i dette siste stadiet at det her fort kan inneholde involvering, ettersom elevene skal anvende hva de har lært til sitt eget liv, samt at det kan oppleves problematisk at kun elevene som tilber Ganesha får gå bort til ham. Vi kan se likheter mellom Gift to The Child metoden og karakteren Prøve-sjøl-Petter, hvor en skal føle religiøse opplevelser på kroppen og ta til seg lærdom, noe som gjør de begge til en form for lære *av*. Som vi har sett kan dette bli problematisk i norsk kontekst, hvor det er viktig at elevene ikke blir utsatt for noe som kan oppleves som religionsutøvelse.

3 Metode

Jeg vil i dette kapittelet redegjøre for, samt begrunne valg av metoden jeg har brukt i dette forskningsprosjektet. Metoden er valgt for å kunne besvare problemstillingen og forskningsspørsmålene til prosjektet på en god måte. Både problemstillingen og forskningsspørsmålene har blitt utviklet og revidert i løpet av studien, ettersom intervjuene gikk i en litt annen retning enn først antatt, og dermed flyttet også fokuset i oppgaven seg i en annen retning.

3.1 Valg av metode

Metoden jeg har valgt er semistrukturerte kvalitative intervjuer av lærerutdannere og barnehagelærerutdannere. Semistrukturerte intervju er en intervjuform som ligger mellom strukturerte og ustrukturerte intervju. I strukturerte intervju følger man intervjuguiden strengt og alle spørsmål blir stilt i samme rekkefølge. Ustrukturerte intervju tar ofte utgangspunkt i informantens vanlige omgivelser og spørsmålene er basert på hva informanten gjør der og da (Gleiss & Sæther, 2022, s. 79). Semistrukturerte intervjuer søker å få et innblikk i informantens livsverden og på å fortolke betydningen av de fenomener som informanten beskriver. Å utvikle forståelsen som er knyttet til personer og situasjoner i deres sosiale verden er et overordnet mål innenfor kvalitativ forskning (Dalen, 2013, s. 15). Semistrukturerte intervjuer er en åpen intervjuform hvor en har en intervjuguide med spørsmål og temaer, samt forslag til oppfølgingsspørsmål, men det er ikke en bestemt rekkefølge på spørsmålene som man må følge. Det er også mulig å fortsette i en annen retning enn først planlagt hvis informanten forteller om noe som virker interessant (Kvale & Brinkmann, 2012, s. 138-139). I et intervju samler forskeren inn muntlig informasjon fra informantene for å løfte fram deres erfaringer, oppfatninger eller opplevelser (Høgheim, 2022, s. 130).

3.1.1 Utarbeiding av intervjuguide

Etttersom jeg har valgt semistrukturerte intervjuer som metode, trengte jeg å utarbeide en intervjuguide (se vedlegg 1). Intervjuguiden er forskerens verktøy og hjelper forskeren holde seg til temaet. Som ny intervjuer kan det være lurt å ha noen konkrete spørsmål i intervjuguiden, men man bør prøve å bruke dem så fritt som mulig (Dalland, 2017, s. 78). Høgheim (2022) skriver at forskeren bør ta hensyn til to sider ved forskningsintervjuet i utarbeidingen av intervjuguiden (1) at intervjuguiden hjelper forskeren holde fokus under intervjuet og at man får snakket om det som skal være i fokus og (2) at intervjuguiden gjør intervjuet til en samtale

mellom forsker og subjekt, altså at forskeren bruker et forståelig språk. Intervjuguiden, i semistrukturerte intervjuer, trenger ikke å følges veldig strengt og det spiller ingen rolle hvilken rekkefølge spørsmålene blir stilt (Høgheim, 2022, s. 133). Olav Dalland (2017) skriver at vi tar med oss erfaringer fra et intervju til det neste, noe som hjelper oss med å se hvilke temaer som virker irrelevante og om det er noen temaer vi har oversett. Man burde derfor revidere intervjuguiden etter hvert intervju (Dalland, 2017, s. 79). Intervjuguiden i dette prosjektet har endret seg underveis. Jeg lagde en intervjuguide jeg trodde var ferdig etter pilotintervju, men det ble lagt til nye spørsmål eller oppfølgingsspørsmål etter så å si hvert intervju. Dette fordi det ble tydelig at noen spørsmål ble tolket annerledes enn hvordan de var ment, mens andre spørsmål ble lagt til i tilfeller hvor en informant trakk frem noe interessant, og som det ville være spennende å høre om de andre informantene hadde noen tanker om samme tema.

3.2 Utvalg

Når en planlegger gjennomføring av intervjuer, er det viktig å vite hvem man vil intervju og hvor mange. I denne studien er det fire informanter, som er valgt ut fordi jeg mener de har bestemte kunnskaper eller erfaringer som er relevante for å utforske studiens problemstilling. Det er altså gjennomført et strategisk utvalg (Dalland, 2017, s. 74). Utvalget er rekruttert ved hjelp fra en foreleser på fakultetet, som foreslo fagfolk det kunne være interessant å intervju. Videre sendte jeg en mail til informantene hvor jeg spurte om de var interessert i å delta i studien. Allerede her ble de spurt om de var komfortable med at deres fulle navn ble brukt.

Det er flere faktorer som har spilt inn på antallet informanter. Den første er tid, ettersom det å planlegge, samle inn og bearbeide datamaterialet er en tidkrevende prosess. Dette gjør at utvalget ikke kan være for stort. Det blir her heller viktig med gode intervjuer, som sikrer nok datamateriale å analysere (Dalen, 2013, s. 45). En annen faktor er at jeg har valgt å kutte en informant fra studien. Jeg gjennomførte fem intervjuer, men en informant ville i etterkant være anonym. Avtalen jeg hadde med de andre informantene i studien var at jeg kun kom til å bruke navn hvis alle informantene samtykket til dette, altså at jeg ikke kom til å kun bruke navnet til en informant hvis alle andre var anonyme. Jeg valgte derfor å ikke inkludere denne informanten, ettersom dette skjedde på et relativt sent tidspunkt og oppgaven ville miste mer kvalitet hvis jeg måtte anonymisere alle informantene, enn hvis informanten ble tatt ut av studien.

En del av mitt strategiske utvalg er at jeg har valgt å intervjuere lærerutdannere fra barnehagelærerutdanningen, lærerutdanningen og en informant som tidligere har undervist på lærerutdanningen, samt forsket på høytider og høytidsmarkeringer. Jeg vurderte tidlig i prosjektet å intervjuere lærere i skolen, men ble rådet av veileder til å heller intervjuere lærerutdannere og fagfolk. Dette er fordi høytidsmarkering ikke er et stort tema i skolen, noe som i verste fall kunne føre til at jeg fikk informanter som ikke egentlig hadde noen tanker om temaet. En annen faktor var at flere av spørsmålene i intervjuguiden krevde at informantene kunne litt om temaet for å kunne svare. Det kan være mange praktiske sider ved å intervjuere fagfolk, slik som at det kan være lettere å få tak i informanter, ettersom man kan ta kontakt med de ønskede informantene direkte. Fagfolk har også ofte referanser til interessant faglitteratur på området og de snakker stor sett samme «språk» som forskeren, noe som gjør sjansen for misforståelser mindre (Dalland, 2017, s. 76).

3.3 Pilotintervju

Før gjennomføring av intervjuene til studien min, utførte jeg et pilotintervju, også kalt prøveintervju. Dette ble gjennomført med hjelp av en medstudent som også skriver master i KRLE. Gleiss og Sæther (2022, s. 95) skriver at det er en fordel å gjennomføre pilotintervju med informanter som tilfredsstillende utvalgsriteriene og det var derfor en fordel å intervjuere en med samme fag, ettersom dette førte til mer reflekterte svar og intervjusituasjonen virket mer autentisk. Dette intervjuet er ikke en del av datamaterialet som er samlet inn i denne studien, men ble gjort for å la meg bli bedre kjent med intervjuguiden, finne hull i intervjuguiden, eller dårlig formulerte spørsmål. Dette ga meg også en mulighet til å øve på å være intervjuer, ettersom dette var nytt for meg. Dalen (2013, s. 30) skriver at enhver kvalitativ studie, må ha minst ett prøveintervju, ikke bare for å teste intervjuguiden, men for å teste seg selv som intervjuer. Hun påpeker også at det er viktig å teste ut det tekniske utstyret man har planer om å bruke. I min datainnsamling har jeg brukt nettskjema-diktafonappen til UiO. Dette er en app som krypterer lydfilen automatisk og lagrer den på en sikker nettside. Denne appen var ny for meg og det tok litt tid å sette opp nettskjema riktig. Nettskjema ble satt opp før pilotintervjuet og diktafonappen ble brukt under pilotintervjuet for å finne ut hvordan denne fungerte. Jeg fant da flere ting som jeg måtte være oppmerksom på under selve datainnsamlingen. Det første er at en må ha mobilen på flymodus og stille den inn slik at skjermen ikke går i dvale, hvis telefonen gjør dette stopper lydopptaket. Både jeg og medstudenten min la også merke til at «slett» knappen var der «send» knappen vanligvis ville vært og at vi måtte være bevisste på

dette under datainnsamling. Når man er litt stressa for å få lydfilen lastet opp kan man fort trykke feil og dermed slette lydopptaker istedenfor å laste det opp.

3.4 Gjennomføring av intervju

I denne studien gjennomførte jeg totalt 5 intervju og et pilotintervju. Et intervju ble gjennomført digitalt via zoom og de fire resterende ble gjennomført i person. Å gjennomføre intervjuer ansikt-til-ansikt er foretrukket. Det er fullt mulig å gjennomføre intervju over telefon, e-post eller videosamtaler, men man kan miste mye informasjon i disse situasjonene. Samtalen kan bli preget av at man ikke sitter i samme rom og en får heller ikke med seg informasjon som blir gitt i form av kroppsspråk (Høgheim, 2022, s. 132).

Som nevnt ble det gjort lydopptak av alle intervjuene med nettskjema-diktafonappen til UiO. Ved å ta lydopptak av intervjuet fikk jeg som forsker muligheten til å ha fullt fokus på samtalen med informanten, uten å måtte ta notater underveis. Når en må notere underveis kan man gå glipp av mye som blir sagt og ofte skriver man fort for å få med seg alt. Dette kan føre til at mening og detaljer fra intervjuet blir borte (Høgheim, 2022, s. 133). Lydopptak av stemmer regnes som personopplysninger, og dermed må en få godkjenning av NSD (Norsk senter for forskningsdata) for å kunne ta opptak. NSD-søknaden til dette prosjektet ble godkjent 21.12.2022.

Under gjennomføring av intervjuene i denne studien lærte jeg mye. Å være en intervjuer er noe en lærer best gjennom praksis, noe som fører til at de fleste uerfarne intervjuere opplever en bratt læringskurve (Gleiss & Sæther, 2022, s. 95). Det første intervjuet i denne studien er det første intervjuet jeg har gjennomført, sett bort i fra pilotintervjuet med en medstudent. Jeg var veldig nervøs både før og under dette intervjuet, noe som førte til at jeg ikke ga informanten tid til å tenke over, eller utdype svarene sine, og jeg stilte heller ikke oppfølgingsspørsmål. Dette er i følge Gleiss og Sæther (2022, s. 95) en vanlig reaksjon hos uerfarne intervjuere. Videre skriver de at det er vanlig å oppleve at intervjuene går bedre og bedre, noe som også stemmer i mitt tilfelle. I mine intervjuer er det også en litt unormal balanse i maktforholdene mellom intervjuer og informant, noe som vil bli belyst videre i delkapittel 3.7.

3.5 Analyse av datamaterialet

Jeg skal i dette delkapittelet belyse transkriberingsarbeidet, samt kodingen og kategoriseringsarbeidet som ble gjennomført i dette prosjektet. Analysen av datamaterialet begynte allerede under gjennomføringen av første intervju. Trine Anker (2021) skriver at denne analysen er tilfeldig og usystematisk fordi den består av tanker og ideer som dukker opp underveis. Dette er tanker som burde skrives ned, slik at de kan brukes videre i en systematisk analyse (Anker, 2021, s. 64).

3.5.1 Transkribering

Å transkribere vil si å omformulere muntlig datamateriale til tekst (Høgheim, 2022, s. 133).

Transkribering av intervjuene ble gjort med programmet *F4 transkript*. F4 er et program hvor man kan laste inn lydfilen, slik at den spoler et par sekunder tilbake hver gang man pauser. Programmet har også hurtigtaster og koder som gjør det lettere å huske tonefall og lignende som skjedde i intervjuet. For å forsikre meg om at jeg ikke lastet ned lydopptakene på en privat enhet, som ikke er lov etter OsloMets personvernsreglement, ble transkripsjonen gjort på en stasjonær OsloMet PC. Etter lydopptaket var ferdig transkribert eller jeg ga meg for dagen, ble alt av lydopptak og sikkerhetskopier i F4 slettet. Jeg har valgt å transkribere intervjuene stort sett ordrett. Jeg har ikke tatt med alle svar fra intervjuer, her menes svar som «mm» og lave «ja». Det er heller ikke tatt med tilfeller hvor informantene sliter med å finne riktig ord. Transkripsjonene vil bli smått redigert der sitater blir brukt. Dette fordi muntlig språk ofte ser rotete ut i skriftlig form og kan gå utover informantenes integritet (Anker, 2021, s. 106).

3.5.2 Koding og kategorisering

Kodene jeg har brukt er laget med utgangspunkt i spørsmålene fra intervjuguiden. Jeg har brukt programmet *HyperRESEARCH* for å kode og kategorisere datamaterialet jeg samlet inn. Koding av datamaterialet er nyttig fordi det gjør det lettere å få oversikt over alt en har samlet inn (Gleiss & Sæther, 2022, s. 173). Programmet *HyperRESEARCH* kan gi deg rapporter på hvor ofte man har brukt en kode, enten hvor ofte i et intervju eller av hele datamaterialet.

Koder kan ses på som merkelapper. Trine Anker (2021, s. 75) sammenligner koding med å rydde et loft. Du starter med generelle koder, på loftet er disse kodene *ting som skal kastes* og *ting som kan brukes*. Når man er ferdig med de generelle og store kodene kan man se nærmere

på hva man har og kode mer presist. Det er også her man kan begynne å lage kategorier. Kategoriene er større grupper hvor flere koder hører til. I mitt datamateriale, har jeg for eksempel kategorien *i kirken* med de tilhørende kodene *julegudstjeneste*, *påskevandring* og *julevandring*. Når en jobber med koding og kategorisering er det flere tilnærminger en kan ta i bruk. Den ene er en induktiv tilnærming. I en induktiv tilnærming er det Anker (2021, s. 77) kaller *koding nedenfra*. Det er en empirinær tilnærming som i stor grad kun bruker datamaterialet som grunnlag for kodene og kategoriene som blir lagd. En annen tilnærming en kan bruke er en deduktiv tilnærming, det Anker (2021, s. 79) kaller *koding ovenfra*. Her tar en utgangspunkt i teori eller forskningsspørsmål for å lage koder og kategorier. Det er en teoristyrte tilnærming. Den siste tilnærmingen og den jeg har valgt å bruke er en abduktiv tilnærming. Med en abduktiv tilnærming kombinerer man den induktive og den deduktive tilnærmingen og koder ut ifra empiri og teori. En koder først ut ifra empirien før en løfter blikket til teorien for å lage spissede koder og kategorier som utvider det teoretiske rammeverket (Anker, 2021, s. 80).

3.6 Forskningskvalitet

I et hvert forskningsprosjekt må en vurdere egen forskningskvalitet. Når man vurderer forskningskvalitet, er det vanlig å benytte begrepene *reliabilitet* og *validitet*. Det er også viktig å være transparent og åpen om begrensninger og styrker i egen forskning (Gleiss & Sæther, 2022, s. 202). Jeg vil i dette delkapittelet vurdere og reflektere over kvaliteten i mitt forskningsprosjekt ved bruk av begrepene reliabilitet og validitet.

3.6.1 Reliabilitet

Reliabilitet handler om pålitelighet og brukes for å vurdere kvaliteten på forskningsprosessen og hvorvidt forskningen er til å stole på (Gleiss & Sæther, 2022, s. 202). Videre skriver de at innenfor positivistisk forskningstradisjon er det to spørsmål man burde stille seg selv for å vurdere reliabiliteten i et forskningsprosjekt: 1) Hvordan har datamaterialet blitt påvirket av måten det har blitt samlet inn på? Og 2) kan forskningsresultatene reproduseres av andre forskere? Til spørsmål 1 om hvordan datamaterialet har blitt påvirket av hvordan det har blitt samlet inn, så har de fleste intervjuene blitt gjennomført på informantenes eget kontor. Dette kan hjelpe informantene med å føle seg mer komfortable, samt at intervjuet da ikke ble forstyrret unødvendig mye, slik det fort ville blitt hvis vi var på et grupperom som jeg hadde reservert (Dalland, 2017, s. 81). Til det andre spørsmålet om andre forskere kan reprodusere forskningsresultatene så er svaret både ja og nei. Ettersom dette er en kvalitativ studie, så er

ikke resultatene generaliserbare. Hadde en annen forsker intervjuet de samme informantene som meg, så ville de nok få lignende svar, men ikke nøyaktig de samme svarene. Dette fordi informanter forholder seg forskjellig til forskjellige forskere ut ifra hvilken relasjon det er mellom forsker og informant, samt at en i semistrukturerte intervjuer gjerne stiller oppfølgingsspørsmål underveis (Tjora, 2010, s. 264). Ettersom intervjueren er det viktigste instrumentet for å samle inn og skape forskning kan dette også påvirke om resultatene kan reproduseres (Kvale & Brinkmann, 2012, s. 101). Intervjuerens evne til å gjennomføre intervju kan altså påvirke om datamaterialet kan reproduseres. Det kan være store variasjoner i intervjuer gjennomført av en erfaren og en uerfaren intervjuer (Gleiss & Sæther, 2022, s. 95). Informantens dagsform kan påvirke hvilke og hvor utdypende svar de gir i et intervju, samt om de har lest noe ny litteratur og endret synspunkt siden første intervju ble gjennomført. En annen ting som kan påvirke reliabiliteten i et forskningsprosjekt er interne sammenhenger og hvordan disse sammenhengene blir synliggjort i rapporteringen. Altså om de prosessene som er gjort henger sammen. Det må være relevante koblinger mellom empiri, teori og analyse for at det skal være god reliabilitet (Tjora, 2010, s. 263).

3.6.2 Validitet

Validitet, eller gyldighet, handler om kvaliteten på datamaterialet og forskerens konklusjoner og fortolkninger (Gleiss & Sæther, 2022, s. 201). Altså om metoden en har valgt passer til undersøkelsen og problemstillingen, om datamaterialet er samlet inn og analysert på en egnet måte, om man bruker datamaterialet for å komme til konklusjoner og om oppgaven svarer på problemstillingen (Gleiss & Sæther, 2022, s. 204). Når en snakker om validitet, er det snakk om *grad av validitet*. En studie kan ha høy eller lav validitet, men det er ikke et konkret fasitsvar eller noe som heter perfekt validitet (Gjengitt av Høgheim, 2022, s. 80). Gleiss og Sæther (2022, s. 205) skriver at en måte å styrke validiteten i en kvalitativ undersøkelse, er respondentvalidering. Respondentvalidering vil si at en ber forskningsdeltagerne komme med innspill til forskerens fortolkninger. Dette kan gjøres enten under selve intervjuet hvor man repeterer tilbake hva man tolker informanten har sagt for å sjekke om en har tolket riktig, eller så kan det gjøres i etterkant via sitatsjekk. I denne studien benytter jeg begge typer respondentvalidering. I noen tilfeller har jeg spurt under selve intervjuet, samt at jeg har sendt utsagn jeg har brukt fra intervjuene til sitatsjekk til en av informantene, ettersom informanten etterspurte dette. En annen måte å styrke validiteten på er å sammenligne egne funn med tidligere forskning. Hvis egne funn stemmer overens med tidligere forskning og andre studier, vil dette styrke validiteten (Gleiss & Sæther, 2022, s. 205). Dette vil bli gjort i kapittel 5 av

denne oppgaven. Der ser jeg på hvilke funn jeg fikk av datamateriale og sammenligner disse opp mot tidligere forskning, som er presentert i kapittel 2. Jeg har ikke funnet noen studier som har samlet inn datamateriale om lærerutdanneres forståelse og erfaring med høytidsmarkeringer, så disse funnene kan ikke bli direkte sammenlignet med tidligere forskning. Jeg vil derimot sammenligne informantenes tanker om hva som blir gjort, og hva som bør bli gjort i barnehager med tidligere forskning om høytidsmarkeringer.

3.7 Forskningsetiske betraktninger

Forskningsetikk er en helt avgjørende del av et hvert forskningsprosjekt og består av både formelle rammeverk og skjønnsmessige vurderinger (Anker, 2021, s. 104). Jeg skal i dette kapitlet redegjøre for noen av de forskningsetiske betraktningene jeg har gjort gjennom dette prosjektet, samt min posisjonalitet og objektivitet.

3.7.1 Posisjonalitet

Når man skriver en masteroppgave, vil de fleste skrive om et tema de har spesiell interesse for. Jeg har hatt en interesse for høytidsmarkeringer gjennom hele studiet. I løpet av egen skolegang i grunnskolen var høytider noe det ble snakket lite om. Jeg gikk på en relativt sekulær Osloskole, som ikke gjennomførte skolegudstjenester eller noen annen form for høytidsmarkering, utenom juletrevandring. Når de muslimske elevene i klassen hadde fri under id og vi spurte hva id var, fikk vi svaret «det er muslimenes jul». Dette førte til at jeg ikke viste hva id var, før nærmere ungdomsskolen.

Jeg var lenge usikker på om jeg skulle skrive om høytidsmarkeringer i min masteroppgave, ettersom jeg var redd for at jeg ikke ville klare å være objektiv. Som nevnt tidligere, vil en gjerne skrive om et tema man er spesielt interessert i, men denne interessen medfører ofte sterke meninger om temaet. For meg var dette en ganske bestemt mening om hva høytidsmarkeringer var, samt en sterk formening om at høytidsmarkeringer var noe som absolutt burde gjennomføres i alle klasserom. Dette er meninger som har blitt endret underveis i forskningsprosessen og som kommer til å bli drøftet i løpet av oppgaven.

3.7.2 Informantenes personlige integritet

Informantene har rett til å forsikre seg at de blir sitert korrekt, og dette er spesielt viktig i en studie hvor informantene ikke er anonyme. Jeg har derfor tilbudt alle informantene å sende de

en liste med sitatene jeg bruker fra deres intervju, slik at de kan komme med eventuelle korrigeringer, og for å forsikre at jeg ikke kommer med en uttalelse i deres navn som de ikke er enige i. Dette blant annet fordi informantene har rett til å forsikre seg om at de blir korrekt sitert. Informantene og jeg har en felles interesse om at de blir sitert riktig. På informantenes side handler dette om deres personlige integritet og for meg handler det om min integritet som forsker (Dalland, 2017, s. 81). Det er imidlertid kun én informant som takket ja til sitatsjekk, men flere av informantene har derimot spurt om å få en kopi av oppgaven når prosjektet er ferdig. Her skriver Dalland (2017, s. 81) at det er viktig, ved eksamensoppgaver, at en venter med å sende oppgaven til etter sensur er avsluttet.

3.7.3 Informert samtykke

Informert samtykke er en av forskningsetikkens grunnleggende prinsipper. Samtykke skal gis frivillig og uten ytre press, samt at personen som gir samtykke må være informert om hva de gir samtykke til (Befring, 2015, s. 30). Før en kan gjennomføre intervju er det altså viktig at man har informert samtykke. Informert samtykke vil si at forskningsdeltagerne har blitt informert om hva studien går ut på, hvilke personopplysninger som vil bli brukt, hvordan personopplysningene vil bli håndtert og hvem som kommer til å ha tilgang til denne informasjonen (Kvale & Brinkmann, 2012, s. 88). Informasjon om studien bør gis skriftlig til informantene, slikt at de kan se gjennom skrivet flere ganger hvis de lurer på noe eller glemmer noe av informasjonen (Dalland, 2017, s. 77). Informantene i denne studien fikk tilsendt et samtykkeskjema (se vedlegg 2) via e-post, etter at de hadde takket ja til intervjuet og før selve datoen før intervjuet var satt. Dette ga de muligheten til å lese gjennom før selve intervjudagen og ga de muligheten til å stille eventuelle spørsmål, enten på e-post eller på selve intervjudagen før de skrev under.

I samtykkeskjemaet var det informasjon om formålet med studien, hvordan deres personopplysninger ville bli behandlet og hvem som kom til å ha tilgang til denne informasjonen. Det sto også tydelig hvordan de kunne trekke seg fra studien hvis de ønsket det. Når det kom til å trekke seg fra studien var det her satt en tidsfrist på to måneder før innleveringsfristen, slik at jeg ville ha nok tid til å fjerne all informasjon om vedkommende før innleveringsfristen. Videre i samtykkeskjemaet sto det hva jeg ønsket samtykke til. Jeg ba om samtykke til å ta lydopptak av selvet intervjuet, tillatelse til å bruke informantens navn, samt å bruke tidligere forskning de har publisert. Ved intervjuene som ble gjennomført i person, ble

samtykke gitt skriftlig før intervjuet startet og ved det digitale intervjuet ble samtykke gitt muntlig på lydopptak.

3.7.4 Maktforhold i intervju

I en intervjusituasjon oppstår det ofte en ubalanse i maktforhold. Intervjueren er ofte den som sitter med makten og den som kontrollerer situasjonen (Kvale & Brinkmann, 2012, s. 52). I mitt tilfelle ble det ikke slik. Jeg har valgt å intervju lærerutdannere på eget studiested, noe som førte til at jeg veldig tydelig var studenten og informantene var de med kunnskap om temaet. Dette ble spesielt tydelig i et av intervjuene, hvor informanten også har vært min foreleser. Ettersom alle informantene i studien også driver med egen forskning, var det jeg som ble uerfaren når det kom til intervjusituasjonen. Gleiss og Sæther (2022) skriver at det i noen tilfeller kan være forskeren som føler seg som den svake parten i møte med andre forskere, erfarne lærere eller andre autoriteter. Denne ubalansen i maktforholdene trenger ikke nødvendigvis å være et problem, men i mine første intervju førte det til at jeg som intervjuer ble usikker på meg selv, på intervjuguiden jeg hadde utarbeidet og dermed ble litt passiv. Det er viktig å være bevisst på ubalansen i maktforholdene, både når det er forskeren som har mest makt eller når forskeren føler seg som den svake parten. Videre er det viktig å tenke gjennom hvordan denne ubalansen kan påvirke forskningen og hvordan man kan prøve å håndtere det gjennom forskningsprosessen (Gleiss & Sæther, 2022, s. 52).

4 Analyse

Som nevnt tidligere i oppgaven, har jeg brukt programmet *F4transcript* til å transkribere intervjuene. I dette programmet er det noen koder for å tydeliggjøre hva og hvordan noe blir sagt under intervjuene. Kodene jeg har valgt å bruke, og som kan dukke opp i sitater er; (h) for latter og ... ved lengre pauser eller der hvor kun deler av et lengre sitat er brukt.

I denne analysen kommer jeg til å presentere hver informant enkeltvis og hvilke tanker og erfaringer de har om noen utvalgte temaer. Informantene blir presentert i kronologisk rekkefølge. Ettersom intervjuguiden ble endret underveis vil informantene ha noe varierende underkategorier i sine delkapitler. Kategoriene jeg har trukket frem i analysen for å besvare problemstillingen «*hvordan forstår lærerutdannere høytidsmarkering i skole og barnehage, og hvordan påvirker dette undervisningen på universitetene?*» er: 1) informantenes erfaring med markering og feiring av høytider, 2) Hva er en markering, her kommer det også inn definisjoner på forskjellen mellom markering og feiring. 3) skolegudstjeneste, julevandring og påskevandring og til slutt kategori nummer 4) undervisning på universitetene. Delen som omhandler julegudstjenester, julevandring og påskevandring har litt variasjon i datamaterialet. Det ble ikke spurt direkte om dette i det første intervjuet og en informant kjente ikke til julevandring og påskevandring som undervisningsopplegg. Den siste delen omhandler undervisningen på universitetene. Den siste informanten snakker ikke om dette, ettersom vedkommende ikke underviser på barnehagelærer eller lærerstudiet. Som nevnt innledningsvis i denne oppgaven, kommer jeg til å bruke informantenes fornavn når det er snakk om hva de sa i intervju og etternavn når det er snakk om hva de sier som fagfolk i egne artikler eller bøker. Jeg vil derfor bruke informantenes fornavn i denne analysen.

4.1 Olav Hovdelien

Olav Hovdelien har en doktorgrad i religionssosiologi og er professor i religion, livssyn og etikk ved OsloMet, hvor han underviser ved barnehagelærerutdanningen (OsloMet). Han jobbet i Osloskolen på 90-tallet og har siden 2009 undervist på barnehagelærerutdanningen. Olav har blant annet vært med på å gi ut artikkelen «*Barnehagen er ingen søndagsskole ...*» som ble presentert som en del av teorigrunnet til denne oppgaven. Han har også skrevet et kapittel i boken *barnehagelærerutdanningens kompleksitet* om kulturelt mangfold.

4.1.1 Olavs erfaring med markering og feiring av høytider

Da Olav jobbet i Osloskolen var ikke høytidsmarkering et tema, spesielt ikke for andre høytider enn de kristne. Han sier selv at han ikke har vært med på en høytidsmarkering, men påpeker at det er viktig å legge markeringen på en annen dag enn selve høytiden, for da har barna som tilhører religionen stort sett fri. En av grunnene til at barnehager skal markere høytider, er for å speile hjemmet, noe som faller bort hvis barnet en prøver å speile hjemmet til, ikke er i barnehagen når det blir gjort.

4.1.2 Hva er en markering?

Når jeg spør om hvordan Olav ville definert forskjellen mellom markering og feiring av høytider bruker han en metafor for å forklare det.

Det handler om graden av involvering kan du si da. Altså det er jo litt som om man fyller 50 år så har man gjerne en markering på jobben og så har man en feiring hjemme som er privat. Så er det noe med at en markering er mindre eksistensielt involverende, mindre skal vi si religiøst involverende enn en feiring da. På en feiring så har man jo med alt, altså ritualer og bønn og alt som hører med, men en markering er en slags kunnskapsformidling ofte da.

Som vi ser i sitatet, tenker Olav på en markering som noe lite, mens feiring er noe stort, som en fest. Olav tenker at i en barnehagesammenheng er en samlingsstund fin å bruke, samt noen aktiviteter etterpå. «I skolesammenheng så kommer det litt an på hvilken religion det er. For det er klart at hvis det er mange representanter fra religionen så kunne det vært naturlig å ha en samling ... noe felles på skolen» Dette tyder på at Olav mener, at det i skolesammenheng, er det forskjellige typer markering. Du kan markere i klasserommet, eller du kan markere på hele skolen.

Når det gjelder fordeler og utfordringer ved høytidsmarkeringer opplever Olav at en utfordring kan være at foreldre er usikre på hva det handler om og at det da kan tenkes at de søker fritak, men at dette handler om informasjon. Hvis man informerer godt så vil det være greit for de fleste foreldre å la barna være med. Det han tenker kan være problematisk er selve gjennomføringen av en markering. «Altså det er problematisk hvis det blir gjort på en dårlig måte, altså det må være informert og ordentlig og hvis det er kunnskapsformidling så må det som formidles være sant».

4.1.3 Julegudstjeneste, julevandring og påskevandring

Olav mener de kristne høytidene bør få noe større plass i barnehagen enn andre religioner.

Jeg synes nok det er rimelig å gi de kristne høytidene adskillelig større plass ja. Siden kristendommen og den norske kulturen er bundet sammen på en veldig sterk måte. Jeg synes det blir to litt forskjellige ting egentlig. Kristendommen og andre religioner, det er religion på to helt forskjellige måter.

Det er interessant at Olav ser på kristendom og andre religioner som to forskjellige ting. På den ene siden kan en argumentere for at religion er religion og de burde bli sett på som likestilt i samfunnet. På den andre siden er kristendommen så tett bundet sammen med den norske kulturen at det kanskje blir to helt forskjellige ting i samfunnet. Det er nærliggende å tro at Olav mener kristendommen burde ha større plass i barnehagen og skolen, fordi kristendommen henger så tett sammen med det å «være norsk» og den norske kulturarven. Olav er tydelig i sin mening om at vi bør markere høytider i både barnehagen og i skolen, og når det kommer til høytidsmarkeringer i barnehagen refererer han til at det står eksplisitt i Rammeplanen at høytider som er representert i barnegruppen skal markeres.

4.1.4 Undervisning på universitetet

I siste del av intervjuet ligger fokuset på undervisningen på barnehagelærerutdanningen. Olav forteller at på grunn av lite ressurser, så bruker de ganske lite tid på å snakke om, og jobbe med høytider. De prøver å undervise litt om innholdet i jul og påske og de sentrale kristne høytidene, samt noen islamske høytider. En av metodene de bruker for å undervise om dette er å lage en diskusjon rundt hvordan høytidsmarkeringer kan gjøres i barnehagens hverdagsliv. I pensumlitteraturen er også de kristne høytidene vektlagt, og også her står det litt om islam, men det er lite tid til noe utover det sier Olav. Han sier de også snakker litt om de sekulære merkedagene, som FN-dagen, men de bruker ikke mye tid på de heller.

4.2 Ragnhild Laird Iversen

Ragnhild Laird Iversen er utdannet religionsviter ved NTNU og underviser på lærer- og barnehagelærerutdanningen ved universitetet i Sørøst-Norge. Hun forsker spesielt på religion i barnehagen og religion i NAV og har blant annet vært med på å skrive artiklene *Julevandring*

og yogakurs, hvem definerer religion i barnehagen og Barneperspektiver på halalmat i barnehagen, samt at hun for øyeblikket skriver en doktorgradsavhandling om religioner og livssyn i barnehagen (Iversen, 2023).

4.2.1 Ragnhilds erfaring med markering og feiring av høytider

Når Ragnhild forteller om sin erfaring med markering og feiring av høytider fokuserer hun på hva hun har observert i barnehager. «Min erfaring er at barnehager ofte oppgir at de jobber lite med kristendom hvis de ikke snakker nødvendigvis om juleevangeliet eller om tros lære, men at de i praksis likevel jobber fryktelig mye med jul». Hun sier dette også stemmer overens med hva studentene hennes oppgir. Ragnhild forteller at hennes erfaring med markering og feiring av høytider via studenter på barnehagelærerutdanningen, er at de studentene som tidligere har jobbet i barnehage sier det fortsatt er en skeivfordeling. De sier at barnehagene jobber mye mer med de kristne høytidene og mindre med religiøst mangfold. Ragnhild sier selv at observasjonene hun har gjort, samt det studenter har fortalt var bakgrunnen for hennes eget forskningsprosjekt om religioner og livssyn i barnehagen.

4.2.2 Hva er en markering?

Ragnhild bruker Geir Winjes skille på markering og feiring, men påpeker at dette skille er veldig teoretisk og ofte er grensene veldig flytende.

... at de kaller det en høytidsmarkering og lager i stand festmåltid for eksempel eller å synge sanger, eller salmer. Hva er forskjellen da mellom å markere og feire, det blir litt uklart. Til og med gudstjeneste omtales som markering og da blir jo det skillet helt vannet ut, men det teoretiske skille kan være en fin rettesnor.

Ragnhild mener altså at dette teoretiske skillet er mer en hjelp for personalet, eller rettesnor som hun kaller det, enn et faktisk skille personalet og foresatte forholder seg til. Dette vil også si at man som lærer eller barnehagelærer må være bevisst på at det er flytende linjer hvis man skal planlegge en høytidsmarkering. Når det gjelder hvordan man kan markere høytider så er Ragnhild pragmatisk og hevder at en liten markering er bedre enn ingen markering og at man kan utvide læringsutbytteopplevelsen hvis man i tillegg jobber med fortellinger og viser bilder.

Ragnhild mener at en stor fordel ved markering av høytider er at det er en veldig praktisk tilnærming til faget. «Høytider er jo som et religions-kinderegg med at det er knytta til fortellinger, estetiske uttrykk, musikkuttrykk, det er lett å levendegjøre og konkretisere det for barn». At Ragnhild kaller høytider for et religiøst kinderegg tyder på at hun ser på høytider som en stor ressurs som barnehagen bør ta nytte av. Dette synet stemmer overens med barnehagens mandat, som trekker frem at barnehagen skal bruke det religiøse mangfoldet som en ressurs. Videre trekker hun frem at en utfordring med høytidsmarkeringer er at de kan føre til at man glemmer å synliggjøre det religiøse mangfoldet når det ikke er høytider. Hun sier også at høytidsmarkeringer kan bli problematiske når barnehagen har veldig utydelige grenser mellom feiring og markering. Selv om det er utfordringer så mener Ragnhild at man klart bør markere høytider i barnehagen. «Ja, det mener jeg absolutt. Som jeg sa så er det en god inngangsport til å jobbe med å speile det religiøse mangfoldet». Ragnhild trekker også frem at hun mener mange undervurderer hva barn er i stand til å håndtere, og at vi derfor skjermer dem for mye. Hun mener vi må tørre å eksponere barna for andre religioner og kulturer, uten å tro at de da vil ta til seg hva de hører og dermed gå bort fra eventuell religiøs oppdragelse i hjemmet. På den andre siden trekker hun også frem at en pågående diskusjon på barnehagefeltet er om Rammeplanen, spesielt innenfor ERF, går for langt og om den burde strammes inn på området ERF. Dette vil bli drøftet videre i kapittel 5.

4.2.3 Julegudstjeneste, julevandring og påskevandring

«Jeg synes det er bra de går bort fra julegudstjeneste, fordi det er synd å dele elevene etter religion på den måten». Dette utsagnet kan tolkes dithen at Ragnhild ikke ser på selve gudstjenesten og forkynnelse som hovedproblemet med å gjennomføre julegudstjenester, men at det å dele elevgruppa basert på religion er et større problem. Dette passer sammen med hva hun mener om religiøst mangfold, at vi må bruke det religiøse mangfoldet i en barnegruppe som en ressurs. Ved å dele opp barnegruppen etter religiøs tilhørighet, kan vi ikke bruke mangfoldet for å lære av hverandre.

Julevandring har kommet inn som et alternativ til julegudstjenester de siste årene. I stedet for en gudstjeneste så går barna rundt i kirken, eller utenfor kirken og blir fortalt juleevangeliet. Ragnhild har vært med en skoleklasse på en julevandring og sier dette om opplevelsen:

Hun som var prest der synes jeg var kjempeflink og hadde et veldig sånn, det du vil kalle en analytisk måte å snakke på da, at hun var kjempebevisst på å si «her i kirka gjør vi

det sånn». Hun hadde også invitert med seg en muslim, så han fortalte om Jesu fødsel og synet på Maria i koranen, så det ble en type religionsdialog.

Denne formen for julevandring åpner opp for at flere elever kan delta enn med en julegudstjeneste, og som vi så tidligere, er Ragnhild imot at vi deler opp elevgruppa etter religiøs tilhørighet.

Ragnhild har også vært med på påskevandring i en annen kirke. Her hadde hun med seg en klasse med barnehagelærerstudenter som skulle spille rollen som barnehagebarn. Presten skulle gjennomføre påskevandringen slik som hun ville gjort med en barnegruppe. Ragnhild tok lydopptak under besøket og har laget en podcast om dette som vi snakket kort om.

Som lærer og barnehagelærer, så må du jo vite at det er du som har ansvaret og du må kjenne til opplegget og du må ha en dialog. Hvis jeg hadde hatt med meg en barnehage på det du hørte på podcasten, så hadde jeg fått helt klinsj, det hadde ikke gått. Jeg hadde med meg voksne lærerstudenter der og ble fortsatt litt satt ut.

På påskevandringen ble det oppfordret til at studentene skulle være aktive deltagere. Dette innebar blant annet å knele foran alteret, synge salmer og å være med på å «vaske» føttene før de skulle spise. Ragnhild forteller at studentene synes det var vanskelig å si nei til å delta og sier at «når du blir involvert i noe, så er det vanskelig å ta avstand». Det er viktig at en som lærer eller barnehagelærer er bevisst på at man har ansvaret for at opplegget egner seg for elevgruppen eller barnegruppen en tar med seg. Ragnhild mener, i likhet med Olav, at de kristne høytidene bør få større plass i barnehagen enn andre religioner. De begrunner dette med at kristendommen henger så tett sammen med norgeshistorien, men at slik det er i dag, hvor mange barnehager kun jobber med kristendom, er for ubalansert.

4.2.4 Undervisning på universitetet

Ragnhild er den eneste av mine informanter som ikke jobber på OsloMet, noe som bidrar til å gi et utvidet bilde av hvordan ulike temaer blir vektlagt og forelest om på forskjellige universiteter. Hun sier at ettersom høytidsmarkering har et tydelig fokus i både Rammeplanen og i Rammeplanen for barnehagelærerstudenter, så tror hun dette er noe det undervises om på de aller fleste universitetene, men at det avhenger på foreleser. På universitetet hun selv underviser setter de av en del tid til høytider, og da jobber de stort sett med prosjektarbeid hvor studentene

blir delt opp i grupper som jobber med ulike høytider og fortellinger. Hver gruppe skal planlegge en høytidsmarkering og lage konkrete de kan bruke i barnehagen. Ragnhild sier at dette er en studentvennlig, «hands-on» og praktisk arbeidsmåte, som hjelper studentene med å se hvordan de kan gjennomføre en slik markering når de er i jobb. Hun påpeker også at dette er en fin arbeidsmetode fordi de har en del forskningslitteratur på temaet, men lite materiale de kan bruke i barnehagen og mye av litteraturen kan ikke overføres til enhver barnegruppe.

4.3 Øystein Brekke

Øystein Brekke er professor ved institutt for grunnskole – og faglærerutdanning på OsloMet hvor han underviser på grunnskolelærerutdanningen. Han har tidligere undervist på barnehagelærerutdanningen. Øystein har skrevet boken *Religionshermeneutikk; Forståing i ei polarisert tid* som kom ut i 2023, samt at han har skrevet en doktoravhandling om den franske filosofen Paul Ricoeur og har vært med på å utvikle et obligatorisk felleskurs i vitenskapsfilosofi for barnehagelærerstudenter (Utdanningsforskning.no).

4.3.1 Øysteins erfaring med markering og feiring av høytider

Øystein har mest erfaring med markering og feiring av høytider fra barnehagelærerutdanningen. Videre forteller han at høytider er «en av de litt viktige måtene som religioner og livssyn tematiseres på i utdanningen». Han har ikke erfaring med å være med en barnegruppe for å markere en høytid, men er vant til å undervise om det til barnehagelærerstudentene.

4.3.2 Hva er en markering?

Øystein forbinder markering som en pedagogisk del av et pedagogisk arbeid og at feiring ikke er et pedagogisk arbeid. Han sier også at han tenker litt bokstavelig ut ifra betydningen av ordet «å markere» «... altså å merke seg. Altså at man i forbifarten benevner at noe skjer, tenker jeg ikke nødvendigvis på som en markering, men at man på en måte setter det på kartet, eller på planen tenker jeg på som en markering». Øystein ser på markering som å synliggjøre noe, å sette det på dagsorden, at det er noe en har satt av tid til å jobbe med og forklare til barnegruppa.

Øystein trekker frem at en stor fordel med høytidsmarkering er at det er en måte å synliggjøre mangfold i barnegruppen, og at det kan gi en resonans av det som kanskje skjer i hjemmet eller i sosiale sammenhenger rundt barnet. «Jeg tenker også at det har pedagogisk verdi i seg selv. Jeg synes det er pedagogiske grunner til å markere høytider, selv om de ikke er representert i

barnegruppen, rett og slett fordi det omhandler interessant kunnskap om verden». Som vi ser i dette utsagnet, og i utsagnet om hva en markering er, er Øystein sitt syn ganske kunnskapsrettet. Markering er verdifullt fordi det gir interessant kunnskap, og å markere noe er å synliggjøre det og forklare det til elevene eller barnegruppen på en pedagogisk måte. Imidlertid er en ulempe ved høytidsmarkeringer at det kan bli en slags gruppemarkør i barnegruppen, et «oss og de» og «vår og deres»-tankegang som forsterkes gjennom det pedagogiske arbeidet. At det blir en «dette er vår høytid». Dette kan også bli spesielt tydelig hvis det bare er et barn i barnegruppen som feirer en høytid.

«Jeg tenker at det er ... pedagogisk verdifullt, men jeg forstår det ikke som en essensiell del av opplæringen.» Øystein mener altså at høytidsmarkeringer kan være en god metode og en fin inngang til kunnskap, men ser ikke på det som en nødvendig del av barnehage- eller skolehverdagen. På spørsmålet om de kristne høytidene så svarer Øystein at han mener det er riktig at de får større plass enn andre religioner. Han sier at det er kulturhistoriske grunner til å løfte frem disse høytidene.

Jeg var på besøk i den islamske barnehagen på Grønland og de har jo islamsk formålsparagraf, så jeg spurte om de også markerer jul. De fortalte at det er de veldig opptatt av å gjøre fordi det er noe som skjer i samfunnet rundt barna. Så ja jeg tenker at det er en kulturell og kulturhistorisk grunn til å gjøre det, for det handler om å forstå kodene og det kan skolen og barnehagen være med på å gi barna.

Det kan tolkes dithen at Øystein ser på høytidsmarkeringer som en del av barnas opplæring i sosial kompetanse, ettersom han vektlegger å gi barna de «kodene» de trenger for å skjønne hva som skjer i samfunnet rundt dem. Det at Øystein trekker frem denne fortellingen illustrerer at det kan være viktig å markere de kristne høytidene, ettersom kristendommen har hatt en stor påvirkningskraft på det norske samfunnet, samt at flere tradisjoner i Norge har røtter i kristendommen. Det kan derfor være viktig for barn å få disse sosiale kodene for å skjønne kulturen rundt seg.

4.3.3 Undervisning på universitetet

Øystein forteller at på barnehagelærerutdanningen blir høytider og høytidsmarkeringer tematisert i klasseromsundervisning hvor klassen diskuterer og forankrer høytidsmarkeringer i Rammeplanen. Høytidsmarkeringens relevans, samt forskjellen på markering og feiring blir

diskutert i plenum. De diskuterer hvilke høytider som bør markeres og i hvilken grad en skal løfte fram andre høytider enn de som er representert i barnegruppa. Øystein underviser ikke på barnehagelærerutdanningen for øyeblikket, men sier at når han underviste der for seks år siden så var høytider et av fem hovedtemaer og en del av standardopplæringen. Når det kommer til undervisningen på lærerutdanningen, som er hvor Øystein jobber for øyeblikket, sier han ingenting annet enn «det vet jo du som har gått der». Her kan det tenkes at han sier dette, ettersom høytider ikke er et tema han vanligvis underviser i på lærerutdanningen, og at han derfor tenker at det vet jeg like godt som han. Høytider og høytidsmarkeringer er heller ikke et tema som etter min erfaring, får noe særlig fokus på lærerutdanningen.

4.3.4 Forskjellen mellom barnehage og skole

Jeg lurte på om Øystein tror foreldrene ser på barnehagen som «mindre farlig» enn skolen når det kommer til involvering.

Jeg tror det kanskje har noe å gjøre med hva en nemlig ikke kan gjøre i barnehagen, det ikke så aktuelt å gjøre dypdykk i forestillingsverdener og teoretiske og historiske linjer. I barnehagen er det en draging mot læring som er ganske konkret og aktiv. I barnehagen er foreldrene vant til at barna er mer involvert i pedagogiske «gjøre-ting», mens i skolen er dette kanskje litt uvant.

Øystein tenker altså at barnas deltagelse i pedagogiske «gjøre-ting», som han kaller det, passer bedre inn med hva foreldrene forventer i barnehagen enn i skolen. I skolen er det et større fokus på at elevene skal oppfylle kompetansemål og se høytiden i forhold til religionen, mens i barnehagen er det fokus på konkret læring her og nå, om en spesifikk høytid.

4.4 Beate Børresen

Beate Børresen er dosent ved OsloMet. Fram til tidlig 2000-tall var høytider Beates forskningsfelt, før hun skiftet fokus til filosofi og filosofisk samtale. I 1997 ga hun ut boken *Høytider og høytidsfeiring* som presenterer sentrale høytider fra forskjellige religioner, samt forslag til opplegg og oppskrifter. I 2016 var hun også med på å lage ressursboksen *Fest og feiring* som vant brageprisen. I denne ressursboksen følger det med en veileder som Beate skrev. Denne heter *God forklaring* og i likhet med boken hennes fra 97 så inneholder den forslag til oppgaver og opplegg, samt refleksjonsspørsmål en kan spørre barna om.

4.4.1 Beates erfaring med markering og feiring av høytider

Beate har mye erfaring med både markering og feiring av høytider i skole og i privatliv. I forbindelse med det prosjektet og boken *Høytider og høytidsmarkering* feiret hun ti nyttår i løpet av et år med forskjellige grupper og religioner. «Jeg har erfaring fra å lage planer og selvfølgelig å være med på feiringer i de forskjellige menighetene, det har jeg vært veldig mye på, gudstjenester og feiringer og snakket med foreldre og menighetsledere». Hun sier også at hun ofte har gitt råd til lærere og skoler som har ønsket innspill på hvordan de kan markere høytider, samt hjulpet lærerne på skolen hvor hennes egne barn gikk, med å planlegge id markering. Beate har altså ingen erfaring med å gjennomføre en høytidsmarkering i klasserommet, men hun har forberedt opplegg for andre lærere og vært til stede på flere id-markeringer.

4.4.2 Hva er en markering?

Under intervjuet med Beate kommer vi stadig tilbake til spørsmålet om hva en markering egentlig er, og når det gjelder forskjellen mellom markering og feiring sier hun følgende:

Sånn som jeg husker det så er feiringen involverende, knyttet til en tro og identitet og praksis da, på en helt annen måte, mens markering er en type avstand, det er jo deltagelse eller et fellesskap. Altså at man leker en lek eller spiser en ting, eller hører en fortelling, men man skal jo skape distanse.

Beate sin definisjon er lik den til Geir Winje (2007), men Beate mener at også markering inneholder deltagelse, men med en større avstand fra tro, identitetsutvikling og religiøs praksis. Det er når vi snakker om hvor stort eller lite noe må være for at det er en markering, at vi stiller oss spørsmålet: «hva er forskjellen på temabasert undervisning om en høytid og en høytidsmarkering?».

Jeg lurer på om ikke markering er at man ... gir informasjon i en form for litt mere festlig eller appell til følelser, knyttet til en spesiell dag, jeg tror jeg vil komme dit. Markering er en form for brudd fra hverdagen, noe utenom det vanlige.

Beate vil at lærere skal bruke høytider som utgangspunkt for undervisning og planlegge årshjulet med høytider i tankene. Hun mener vi kun skal markere hvis det er et større antall elever som tilhører religionen på skolen eller i klassen, slik at det ikke blir en markering som skiller ut en enkeltelev fra de andre. Hvis det kun er en elev som tilhører religionen er det bedre at en har temabasert undervisning om religionen og høytiden.

En av mange fordeler ved høytidsmarkering, ifølge Beate, er at de bidrar til å skape et fellesskap i klassen, eller på skolen. «Man kan ikke dra til en menighet eller en moske for å markere, for da er det noen som skal ha fritak. På en markering må det ikke være noe som utløser fritak». Markeringer gir også elever muligheten til å fortelle om egne opplevelser om hvordan de feirer hjemme eller fortelle om andre deler av deres liv som de vil dele med klassen. Her foreslår Beate at en kan jobbe tverrfaglig som en del av arbeidet med høytiden. Hun tenker at elevene kan bruke iPader til å finne informasjon om en religion eller høytid, og så i grupper lage faktaplakater og presentere hva de fant ut av til klassen. Her tenker hun at det er fint om de bruker nyhetsartikler om høytider, hvis det er på høytidsdagen.

Ulempen med høytidsmarkering blir for Beate det motsatte. Som nevnt tidligere, så mener hun at vi kun skal markere hvis det er et større antall elever som tilhører høytiden. Dette fordi hvis det kun er en elev i klassen som tilhører religionen, kan det fort bli en merkelapp eleven får fra de andre elevene og det kan gjøre at eleven blir sett på som annerledes. Dette gjør da at markeringen ikke skaper fellesskap. «Hvis det bare er et barn ... jeg tror det vil føles ubehagelig, men markering i form av undervisning, med utgangspunkt i en situasjon, det synes jeg er veldig fint». Beate mener også at man bør ta hensyn til kulturarv. «Jøder vil det jo aldri være et flertall av, men der har du kulturarvargumentet. Man kan jo ikke tenne hanukkastaken, men man kan vise den fram og så kan elevene få spille dreidel» og når det gjelder islam sier hun «Her i Oslo hvor islam er såpass sentral, så bør nok id markeres, men bare lille id, id etter fasten. Ramadan preger Oslo livet såpass også at det blir en veldig tydelig del av hverdagen til elevene».

4.4.3 Julegudstjeneste, julevandring og påskevandring

Beate forteller at ettersom hun ikke har jobbet med høytider siden tidlig på 2000-tallet leste hun litt nyere litteratur på temaet før intervjuet. «De er alle enige om at man skal markere, men ingen tar da opp dette med skolegudstjenesten, for det er jo ikke markering, det er jo ... feiring. Det er de kristnes mest sentrale trospraksis». Beate var tidlig ute på forskningsfeltet med å foreslå at julegudstjenester i skolen ikke burde være avsluttende aktivitet på semesteret. Hun

sier selv at dette ble møtt med stor motstand, men i dag er dette en av anbefalingene i utdanningsdirektoratets veileder på hvordan skoler burde gjennomføre skolegudstjenester.

Altså i prinsipp, så mener jeg at det ikke skal være julegudstjeneste, men så er det denne veldig lange tradisjonen knyttet til det ... nei altså ... det er denne opplevelsen da, å komme inn i det vakre kirkerommet. Det er en type opplevelse en del elever ikke ville fått hvis ikke skolen dro.

Når det gjelder gjennomføring av skolegudstjenester, er Beate litt usikker. På den ene siden mener hun at det er forkynnelse og ikke styrker fellesskap, men på den andre siden så har hun gode minner fra skolegudstjeneste som barn. «Julen mener jeg absolutt bør markeres i skolen, men ikke feires. Det er så mye sekulært som hører til julen også. Man sier god jul på butikker og til naboer og man gleder seg til å se familien».

Beate er imot at påsken blir markert i skolen fordi det ikke er lang nok tradisjon for dette. Hun mener derfor også at vi ikke skal dra på påskevandring. En påskemarkering i form av påskeverksted hvor elevene lager påskekyllinger og maler egg er greit, siden dette ikke er markering med fokus på det religiøse. Påskeverksted kan igjen styrke fellesskapet i en klasse. Julevandring er hun mer positiv til så lenge det ikke er innslag av religiøs praksis. Hun påpeker at julevandring kan bli et problem hvis man for eksempel har strengt religiøse jøder i klassen, ettersom de ikke skal oppholde seg i et rom hvor det finnes et krusifiks, og det blir ikke en markering i hennes øyne hvis noen elever har fritak.

Jeg liker jo det at vi ser esler og sånn, hvis man til og med får til et esel og en sau og greier (h) så er jo det fantastisk. Så kan man ha figurer av Maria med blått og rød, så kan man fortelle om det blå og det røde, og stjernen. Og så er det klart det er fint å få høre og se fortellingen.

(Beate om julevandring)

5 Drøfting

I dette kapittelet vil jeg drøfte hovedfunnene i datamaterialet i lys av teori og tidligere forskning som har blitt presentert tidligere i oppgaven. Jeg skal med dette prøve å besvare problemstillingen «*Hvordan forstår lærerutdannere høytidsmarkering i skole og barnehage, og hvordan påvirker dette undervisningen på universitetene?*» med hjelp av forskningsspørsmålene 1) *Hvordan defineres «markering av høytid»?* 2) *Hvorfor legges det mer vekt på dette i barnehagen enn i skolen?* 3) *Bør man markere høytider i skole og barnehage?* Og 4) *Hvordan kan man markere høytider?*

5.1 Hvordan defineres «markering av høytid»?

Informantene i denne studien definerer alle markering av høytid relativt likt og de tar alle utgangspunkt i Geir Winjes definisjon. Definisjonen til Winje (2007) er at en feiring omfatter forkynnelse og ritualer, og hører til trossamfunnet og familien, mens en markering innebærer at en samles for å markere at noen feirer en høytid. Altså at høytidsmarkeringer ikke omfatter religiøse ritualer eller forkynnelse (Winje, 2007, s. 1). Selv om informantene definerer skillet mellom markering og feiring nokså likt, vektlegger de ulike fordeler ved markeringer.

Olav har hva en kan kalle et «foreldreperspektiv». Han er opptatt av at markeringer skal ha kunnskapsformidling og at det som blir formidlet skal være sant, samt vektlegger god informasjon til foreldre og foresatte, slik at de vet hva som kommer til å skje. Både Toft & Rosland (2014, s. 216) og Krogstad & Hidle (2015, s. 12) fant i sine studier at mange foreldre ikke ønsker at «deres» høytid skal markeres, noe de hevder kan komme av mangelfull informasjon fra personalet, og at det er viktig at foreldrene får god informasjon hvor det blir presisert hvorfor en ønsker å gjennomføre høytidsmarkeringer. Hovdelien sin artikkel «*Barnehagen er ingen søndagsskole ...*» (2021) baserer seg i noen grad på, og refererer både til artiklene til Krogstad & Hidle (2015) og Toft & Rosland (2014). Så det kan tenkes at disse studiene har bidratt til perspektiver han formidler i sin artikkel, samt i intervju.

Ragnhild vektlegger at skillet mellom markering og feiring er teoretisk, og mer en rettesnor for personalet enn en begrunnelse man gir foreldrene. Man kan ikke fortelle foreldrene at det er en markering og ikke en feiring, uten å gjøre jobben med å forsikre seg om at opplegget ikke inneholder forkynnelse eller religionsutøvelse. Hun vektlegger at det er viktig å synliggjøre og jobbe med mangfoldet i barnehagen, og at høytider er en stor ressurs hvor en kan jobbe på

mange forskjellige måter som lærer barna om mangfold. Her tenker Ragnhild, i samsvar med Vassli (2021) og Børresen (1997), som begge vektlegger at å jobbe tverrfaglig er en god metode når en jobber med høytidsmarkeringer, fordi en kan trekke inn mange estetiske uttrykk og arbeidsformer.

Øystein har et noe kunnskapsrettet syn på markeringer, og vektlegger de sosiale kodene barna får om samfunnet og verden rundt dem. I likhet med Ragnhild mener han også at det er en fin måte å speile hjemmet på og synliggjøre mangfoldet. Øystein argumenterer også for at hvis en bruker høytidsmarkering som metode, så kan det være fruktbart å markere noen høytider som ikke er representert i barnegruppen, hvis de er representert i samfunnet i større grad. Dette vil for eksempel være å markere hanukka selv om det ikke er jødiske barn i barnehagen, ettersom jødene er en religiøs minoritet i Norge. Dette synet ser vi går litt imot hva Beate vektlegger, nemlig fellesskap. Hun er opptatt av at en markering alltid skal ha som formål å styrke fellesskapet på skolen eller i klassen. En av tingene som er interessant med det Beate sier, er at hun har endret synet sitt på høytidsmarkeringer siden hun ga ut boken *Høytider og høytidsmarkeringer* i 1997. Her skriver hun at det er viktig at hensikten med en høytidsmarkering er fellesskap, glede, tilhørighet og eventuell positiv utpekning av enkeltelever eller elevgrupper (Børresen, 1997, s. 13). Under intervjuet til denne oppgaven sier hun derimot at hun er imot markeringer som utpeker enkeltelever, enten det er i positiv forstand eller ikke, men hun vektlegger fortsatt fellesskap, slik hun gjorde i 1997. Hun forteller at dette i stor grad er fordi vi lever i et annet samfunn i dag enn hva vi gjorde på 90-tallet og fordi det har blitt et større fokus på hva det vil si å være en minoritet. Her kan det da bli problematisk å markere høytider innenfor jødedom, slik Øystein trekker frem som en måte å jobbe med sosial kompetanse og kulturarv, hvis vi legger fokuset der Beate gjør.

5.2 Bør høytider markeres?

Som vi har sett tidligere i denne oppgaven sier Rammeplanen eksplisitt at personalet skal markere de høytidene som er representert i barnegruppen (Kunnskapsdepartementet, 2017b), mens læreplanen kun sier at elevene, etter 4. trinn, skal kunne sammenligne og presentere ulike årstider og høytider (Kunnskapsdepartementet, 2019). Av mine informanter sier tre av fire at høytider bør markeres i skole og barnehage. Olav begrunner det i Rammeplanen som sier at personalet er pliktig til å gjennomføre høytidsmarkeringer. Ragnhild mener vi burde markere høytider fordi det er en god inngangsport til å jobbe med å speile det religiøse mangfoldet i

barnegruppen, som også er nevnt i Rammeplanen (Kunnskapsdepartementet, 2017b, s. 9). Beate mener høytider er et godt utgangspunkt for undervisning, men at vi kun skal markere hvis det er et større antall elever som tilhører religionen på skolen. Øystein er den eneste av mine informanter som svarer nei når jeg spør om en bør markere høytider. Han mener at høytidsmarkering er en fin pedagogisk arbeidsmetode og er pedagogisk verdifull, men han ser ikke på høytidsmarkering som en essensiell del av hverken barnehage- eller skolehverdagen. Denne tankegangen kan en mulig se tendenser til blant personalet i barnehager også, ettersom 55 av 75 barnehager i MinRel-undersøkelsen oppga at de ikke brukte høytidsmarkeringer som metode (Krogstad & Hidle, 2015, s. 2). Her kan en påpeke at Øystein ikke er imot høytidsmarkeringer, kun at han ikke ser det som en essensiell del av hverdagen. Det er nærliggende å tro at Øystein er enig med den pågående debatten innenfor barnehagefeltet, om hvorvidt Rammeplanen går for langt i å kreve at alle høytidene som er representert i barnegruppen skal markeres, slik Ragnhild forteller.

Børresen (1997) mener at høytidsfeiringer, eller markeringer, bør gjennomføres. Dette er en tankegang vi ser hun deler med både Olav og Ragnhild, og noe Beate fortsatt mener selv. I forordet til boka *Høytider og høytidsfeiring* står det at «alle barn skal på en positiv måte møte noe av sitt eget i skolens undervisning og aktiviteter». Videre hevder Børresen (1997, s. 7) at «Tanken er at kunnskap om og erfaringer med hverandres skikker skal være med på å skape toleranse, dialog og fellesskap». Med dette utsagnet gir hun uttrykk for at høytidsmarkeringer gir noe til klassen som helhet og ikke bare enkeltelever som får oppleve noe av sitt eget. Klassen som helhet får dele kunnskap og erfaringer med hverandre, noe som kan bidra til å skape toleranse og fellesskap. Winje (2010, s. 7) har en lignende formulering i sin bok *Høytidsmarkering i barnehagen* hvor han skriver at høytidsmarkeringer har et todelt formål hvor noen barn skal få oppleve bekreftelse og lære om sin egen religion, mens de andre barna skal lære om andres religion og oppøve respekt.

På bakgrunn av det som kom fram i intervjuene og hva tidligere forskning viser, er det mye som taler for at høytidsmarkeringer kan være med på å lære elevene å respektere hverandre og at alle er forskjellige. Det viser seg også at det kan bety mye for elevene å oppleve deler av sin egen identitet og kultur på skolen eller i barnehagen, blant annet med tanke på identitetsbekreftelse. På den andre siden viser det seg å være grunner som taler imot, slik som å bli pekt ut som en representant for en religion og alt den står for, eller å oppleve at en blir eksotisert for de andre elevenes underholdning.

5.2.1 Bør kristne høytider få mer oppmerksomhet enn andre høytider?

Forskning viser at kristne høytider dominerer i norske barnehager, hvor store deler av desember blir viet til jul og advent (Hovdelien & Sødal, 2021; Krogstad & Hidle, 2015; Toft & Rosland, 2014). Mine informanter er enige i at de kristne høytidene burde ha størst plass i både barnehage og skole. Dette begrunner de i norgeshistorien, kulturarv og tradisjoner. Dette er en tendens vi også kan se i norske barnehager, hvor personalet i stor grad beskriver formålet med julemarkeringer som formidling av kulturarv og ikke religionsformidling, som de mener forekommer som et biprodukt gjennom arbeid med kulturarv (Hovdelien & Sødal, 2021, s. 140). Som nevnt tidligere er det også presisert i opplæringslova at elevene, gjennom kristendom, skal få innblikk og kunnskap om den norske kulturarven (Opplæringslova, 1998, § 2-4).

Olav ser på kristne høytidsmarkeringer som noe annet enn andre høytidsmarkeringer; «Jeg synes det blir to litt forskjellige ting egentlig. Kristendommen og andre religioner, det er religion på to helt forskjellige måter». Å si at kristendom og andre religioner er religion på to helt forskjellige måter er et interessant utsagn, ettersom kristendom har mye til felles med både jødedom og islam. Religionene deler flere praksiser, slik som fastetid, selv om dette ikke er like vanlig å praktisere innenfor kristendom. Disse tre religionene deler også mange religiøse fortellinger og moralske perspektiver (Breidlid & Nicolaisen, 2011, s. 329). I Norge er en stor del av befolkningen det en kan kalle «kulturkristne». Det som gjerne legges i begrepet «kulturkristen» er at de fleste er medlem av Den Norske kirke, døper barna sine, konfirmerer seg i kirken, gifter seg i kirken og begraves i kirken uten å egentlig være religiøse, men fordi dette er tradisjon. Det samme gjelder kristne høytider, som de fleste nordmenn feirer uten å være religiøse. Mange av disse høytidene har imidlertid blitt sekulære, slik som at påsken handler mer om påskeegg og påskeyllinger enn om Jesu korsfestelse, død og oppstandelse, og julen som handler mer om julenissen, juletre og gaver enn Jesu fødsel. Kristendommen er altså en innbakt og grunnleggende del av den norske kulturen. Her kan det tenkes at det er dette perspektivet med «kulturkristne» og «kulturkristendom» som gjør at Olav ser på kristendom som religion på en helt annen måte, nettopp fordi mye av religionsutøvelsen i landet blir gjort av mennesker som ikke identifiserer seg som kristne og som ikke tror på Gud. Denne religionsutøvelsen er blitt sett på som tradisjon og måten ting blir gjort.

Ragnhild er enig i at de kristne høytidene skal få størst plass med tanke på at kristendommen henger så nær norgeshistorien, men hun mener det er alt for ubalansert slik det er i dag, hvor de kristne høytidene stort sett er de eneste som blir markert. Dette stemmer overens med forskning, som viser at norske barnehager i stor grad kun markerer kristne høytider, hvis de markerer høytider (Toft & Rosland, 2014, s. 213).

Øystein opplever, i likhet med de andre informantene, at det er kulturhistoriske grunner for å løfte frem de kristne høytidene, men han vektlegger de sosiale kodene elevene tilegner seg gjennom de kristne høytidene i større grad. Argumentet med sosiale koder ser vi også i debatten rundt skolefaget KRLE og kravet om at «om lag halvparten av undervisningstiden i faget skal brukes på kristendomskunnskap» (Kunnskapsdepartementet, 2019). I høringsnotatene fra Kunnskapsdepartementet blir det vektlagt at skolen skal bruke mye tid på kristendommen blant annet fordi det er vanskelig å forstå norsk historie og kultur uten god kristendomskunnskap (Gjengitt av Andreassen, 2017, s. 41).

Beate mener at julen absolutt bør markeres i skolen, og begrunner dette med at det også er mye sekulært som hører til julen, slik som å si god jul på butikken. Dette kan muligens være en tankegang lik Øystein sin, om at elevene tilegner seg nyttige sosiale koder gjennom høytidsmarkeringer. Som vi har sett tidligere er Beate derimot ikke enig i at vi skal markere påsken, med mindre det er snakk om påskeverksted. Dette kan vi se gjenspeilet i barnehagene også, hvor mange av informantene i offentlige barnehager i studien til Hovdelien & Sødal, oppgir at de ikke markerer påske, men jobber med påske koblet opp mot etikk (Hovdelien & Sødal, 2021, s. 140).

Som vi ser så er de fleste informantene enige i at de kristne høytidene skiller seg ut, og det er mye som taler for at det er mer naturlig å markere de kristne høytidene i større grad, ettersom disse høytidene er en så stor del av den norske kulturen og hverdagen. På den andre siden er det også eksempler på at det i noen tilfeller ikke egner seg å markere alle kristne høytider, slik som påske, og det er viktig å ha bevissthet rundt at for mange nordmenn oppleves det feil at de kristne høytidene skal få så stor plass i barnehage og skole, noe som også er kjernen i skolegudstjenestedebatten.

5.3 Hvordan kan man markere høytider?

Hvis en først har bestemt seg for å gjennomføre høytidsmarkeringer, har en mange muligheter rundt hvordan dette kan gjøres, slik som om man skal jobbe tverrfaglig, bruke fortellinger eller om man skal dra på ekskursjon. På den andre siden er det også noen utfordringer en må ha bevissthet rundt. Det kan først være relevant å diskutere når en bør markere høytiden. Olav mener det er viktig å ikke markere høytiden på selve høytidsdagen, ettersom elevene eller barna som tilhører religionen som markeres, ofte har fri. Både Olav og Ragnhild er opptatt av å fremheve det religiøse mangfoldet og Øystein mener det er viktig å speile hjemmet, noe som forsvinner hvis barna en speiler hjemmet til, ikke er til stede i barnehagen når det skjer. Børresen (1997, s. 13) mener vi kan markere en høytid både før og etter selve høytidsfeiringen ved å snakke om den og ved å lage forberedelser til markeringen som skal finne sted i barnehagen eller på skolen.

Som vi så i flere av artiklene presentert i kapittel 2, er mange barnehageansatte positive til høytidsmarkering, men usikre på hvordan de kan gjennomføre slike markeringer (Hovdelien & Sødal, 2021; Krogstad & Hidle, 2015; Toft & Rosland, 2014). Både Olav og Ragnhild trekker frem samlingsstund som en fin måte å gjennomføre høytidsmarkeringer på, spesielt hvis en gjennomfører tilhørende aktiviteter etterpå. Ragnhild sier at en også kan utvide læringsutbytteopplevelsen hvis det i tillegg jobbes med fortellinger og viser bilder. I skolen foreslår Vassli (2021, s. 219) å bruke kunstuttrykk i arbeid med høytider. Som nevnt trekker han frem fordelene ved å jobbe tverrfaglig med de praktisk-estetiske fagene, som kunst og håndverk, musikk og mat og helse. Han trekker også frem rollespill og dramatisering som en god arbeidsmetode for å få frem innholdet i julebudskapet. Dette kan også overføres til andre religiøse fortellinger knyttet til høytider, slik som fortellingen om Rama, Sita og Hanuman til divali.

I skolesammenheng trekker Beate frem at man kan jobbe tverrfaglig og bruke iPader for å finne informasjon om høytiden, og så kan elevene lage faktaplakater. Dette stemmer overens med hva hun skrev i veiledningsboka *God forklaring* hvor hun gir flere eksempler på hvordan en kan jobbe med høytider i skole og barnehage. Aktivitetene som blir trukket frem der, er at barna kan lage kort til id og divali, elevene kan spille dreidel, tegne forskjellige gjenstander eller karakterer fra høytidsfortellinger, høre på høytidsfortellinger og samtale om temaer som er vektlagt i høytidsfortellingene (Børresen, 2016).

Olav sier at det i en skolesammenheng kommer an på hvilken religion det er snakk om og hvor mange representanter det er på skolen. Han mener at hvis det er et større antall kan en fellessamling være naturlig i skolen også. Dette stemmer overens med hva Idar Vassli (2021, s. 219) skriver. Han påpeker at når det gjelder andre høytider enn de som tilhører kristendommen, må man gjøre et utvalg. Et slikt utvalg bør tas i henhold til de religionene og livssynstradisjonene som er representert på skolen eller i lokalsamfunnet og for elever fra andre kulturer og religioner, vil det ha stor betydning at skolen tar deres bakgrunn på alvor, spesielt på eget klassetrinn.

5.3.1 Bruk av fortellinger

Flere av informantene trekker frem fortellinger som en fin aktivitet knyttet til høytidsmarkeringer. Fortellinger er en av aktivitetene Børresen trekker fram i både boken hennes fra 1997 og i veilederen til ressursboksen *Fest og feiring* (Børresen, 1997, 2016). Ved å bruke parallelle fortellinger, som fortellingene Jesu fødsel til jul, og Buddhas fødsel til vesak, innenfor kristendom og buddhisme, kan en få frem likheter innenfor forskjellige religioners fortellingsunivers (Breidlid & Nicolaisen, 2011, s. 357). Ved å fremheve disse likhetene får man ikke bare jobbet med kulturelt mangfold slik Ragnhild påpeker er viktig, men det kan også styrke fellesskapet i en klasse å se at mange religioner har mye til felles og ikke kun fokusere på ulikhetene mellom religionene, slik som Beate vektlegger som et essensielt formål med markeringer.

Som vi har sett, mener Øystein et viktig utbytte ved høytidsmarkeringer er at barn tilegner seg sosiale koder om samfunnet de lever i. I dette arbeidet kan fortellinger brukes. Breidlid og Nicolaisen (2011, s. 25) skriver at det er viktig å kunne en kulturs grunnleggende fortellinger for å forstå kulturen i landet en bor i, ettersom fortellinger er med på å forklare og forme kulturen til et land eller geografisk området. På samme måte som Øystein mener kunnskap om høytider er viktige for å forstå samfunnet en lever i, argumenterer Breidlid og Nicolaisen (2011) om det samme når det kommer til fortellinger.

5.3.2 Ekskursjoner

Beate snakker varmt om ekskursjon under intervjuet og mener at det er en god arbeidsmetode hvor man kan jobbe med høytider. Hun påpeker samtidig at ekskursjon ikke kan være selve markeringen, ettersom ekskursjoner, i noen tilfeller, utløser fritak og etter hennes mening må

alle elevene kunne delta på en markering. Hun mener derimot at ekskursjoner er en fin type forarbeid eller etterarbeid med et tema og en markering. Altså at klassen kan dra på ekskursjon enten før eller etter de skal markere en høytid, for å lære mer om religionen. Ekskursjoner kan være med på å hjelpe elevene å huske hva en høytid handler om. Dette fordi det er undervisning utenom det vanlige, hvor de bruker flere sanser og fordi de vil få mange nye inntrykk. Forarbeid eller etterarbeid til markeringer er ikke noe som er fremtredende i datamaterialet, men Børresen (1997, s. 13) hevder at en kan jobbe med høytidsmarkeringer på flere måter og at en burde jobbe med høytiden både før og etter høytidsdagen. Dette kan en gjøre gjennom ekskursjon, pynte klasserommet, lage kort, og gjennom refleksjonsoppgaver.

Ekskursjon er en fin aktivitet å ha refleksjonsoppgaver til, ettersom det er mange aspekter elevene kan undersøke når de er på ekskursjon som kan jobbes videre med i etterkant. Her kan elevene bli delt opp i grupper som har i oppgave å finne informasjon om forskjellige temaer innenfor en høytid eller en religion, slik som: hvorfor blir høytiden feiret, er det fortellinger knyttet til høytiden, hvordan blir høytiden feiret, her kan elevene se på om de spiser spesiell mat, har de spesielle klær eller gir de gaver. Noen grupper kan ha i oppgave å fokusere på hvordan det hellige huset ser ut på utsiden og innsiden, er det farger som går igjen, er det en grunn til at noen farger går igjen eller spesielle utsmykkinger. Det er utallige temaer elevene kan få i oppgave å undersøke, og etter de har vært på ekskursjon kan de for eksempel lage faktablakater og presentere temaet sitt for klassen.

5.3.3 Problematikken rundt høytidsmarkeringer

En av de vanligste måtene høytider blir markert på i norske barnehager og skoler i dag, er gjennom julegudstjenester eller påskevandring (Hovdelien & Sødal, 2021; Krogstad & Hidle, 2015; Toft & Rosland, 2014). Både Ragnhild og Beate påpeker at julegudstjeneste ikke er en markering, men en feiring som ofte inneholder forkynnelse og utøvelse av religiøs praksis. «Til og med gudstjeneste omtales som markering og da blir jo det skillet helt vannet ut» sier Ragnhild, mens Beate peker på at «De er alle enige om at man skal markere, men ingen tar da opp dette med skolegudstjenesten, for det er jo ikke markering, det er jo ... feiring». Som nevnt tidligere så står det eksplisitt i opplæringslova at undervisning i KRLE-faget ikke skal være forkynnende (Opplæringslova, 1998, § 2-4), men her kan det argumenteres for at skolegudstjenesten ikke er en del av KRLE-faget, og heller en aktivitet skolen som institusjon gjennomfører. De som er for skolegudstjenester, argumenterer ofte for at kristendommen er en

del av den norske kulturarven og at det derfor er viktig å videreføre denne arven til neste generasjon, samt at det er en lang tradisjon for å gjennomføre skolegudstjenester i norsk skole.

Skolegudstjenestedebatten kan kobles opp mot debatten av å lære *om*, *av* og *til* religion. Å lære *til* religion vil være trosopplæring og er ikke noe som skjer i skolen i dagens samfunn, men er forbeholdt trossamfunn, slik som kirkens konfirmasjonskurs. Å lære *av* religion er derimot mer interessant i mitt tema. Brekke (2023, s. 55) definerer lære *av* som et engasjerende møte med religion på en pedagogisk legitim måte. De som er for skolegudstjenester vil i mange tilfeller kalle det for et legitimt pedagogisk opplegg, mens de som er imot skolegudstjenester vil påpeke at det er en reel gudstjeneste, som derfor inneholder forkynnelse. Det gjør lære *av/om* debatten vanskelig i forhold til skolegudstjenester, for skolegudstjenester, ifølge Beate, er veldig engasjerende, men ofte ikke på en pedagogisk legitim måte. Ekskursjon vil kanskje fungere bedre her, ettersom ekskursjoner ideelt finner sted utenom gudstjenester, ritualer eller andre religiøse seremonier, samt møter i trossamfunnet, og dermed kan en argumentere for at det blir mer pedagogisk legitimt (Eidhamar, 2016, s. 158).

I læreplanen i KRLE er det ingen tvil om at elevene skal lære *om* religioner (Andreassen, 2016, s. 126). Gift to the child og utForskerne er imidlertid metoder som lener mer mot lære *av* og dette kan gjøre de problematiske å bruke til høytidsmakeringer, hvis en ikke gjør noen endringer med tanke på opplæringslova §2-4. Oppleggende skal være engasjerende og elevene skal ta til seg lærdom fra religionen og se hvordan de kan anvende det til eget liv. I utForskerne metoden er det Prøve-sjøl-Petter som er problematisk, ettersom han skal prøve ut religiøse handlinger og prøve å føle hva religiøse føler (Freathy et al., 2015, s. 36). Prøve-sjøl-Petter er en type som gjerne vil oppleve ulike religiøse ritualer og høytidsfeiringer, så hvis elevene skal utforske som ham vil det klart nærme seg religionsutøvelse og dermed gå imot loven som sier at faget skal være objektivt og fritt for forkynnelse (Opplæringslova, 1998, § 2-4). For å kunne bruke opplegget kan det derfor være relevant å endre noe på rollen til Petter. Det samme gjelder med Gift to The Child. Beate forteller at hun liker opplegget, men er imot den tredje fasen, hvor elevene ikke får lov til å gå bort til statuen av Ganesha med mindre de er hinduer som tilber ham. Hun mener det er feil å gire opp elevene og gjøre de engasjerte, for å så fortelle dem at de ikke får lov til å være med lengre. Her er det også problematisk at Ganesha er satt opp på et alter med levende lys og offergaver, ettersom dette kan bli sett på som religionsutøvelse, selv når det ikke er elevene som tenner lysene. Det blir også påpekt at alteret til Ganesha er på hellig grunn, selv om det er i klasserommet og at elevene derfor ikke kan ta av seg skoene (Hull, 1996,

s. 177). Selv om Beate i stor grad problematiserer at ikke alle elevene får delta i den tredje fasen av opplegget, kan en også problematisere at elevene i den siste fasen blir oppfordret til å reflektere over hva de kan lære av Ganesha, noe som blir en tydelig lære *av* situasjon.

Debatten rundt lære *av* og lære *om* handler i stor grad om hvor mye religion vi er villige til å eksponere elevene for. Ragnhild mener at mange foreldre og lærere undervurderer hva barn er i stand til å lære og at de klarer å skille mellom hva andre tror på og hva de selv tror på. Dette er et synspunkt hun deler med Brekke (2023, s. 55) som mener skolene har blitt for forsiktige og at vi må eksponere elevene for flere religioner og andre synspunkt, uten frykt for indoktrinering, så lenge opplegget en bruker er pedagogisk legitimt. Andreassen (2016, s. 127) er derimot uenig, og mener at undervisning som baserer seg på å lære *av* religion, vil sette elever med en klart definert religiøs identitet i en vanskelig posisjon mellom skolen og hjemmet, og bør derfor være forbehold trosopplæringen innenfor et trossamfunn eller et skolesystem med konfesjonelt forankret religionsundervisning. Ut ifra Ragnhild sin påstand kan det se ut som Andreassen (2016) undervurderer hva elevene er i stand til, ettersom han mener elever med en definert religiøs identitet ikke vil klare å være med på engasjerende religionsundervisning uten å begynne tvile på egen religiøs identitet. Religionspedagogen Elisabeth Tveito Johnsen skriver at Andreassen i stor grad likestiller eksistensielle spørsmål med opplæring i en religiøs tradisjon, noe lovverket ikke gjør (Gjengitt av Brekke, 2023). Det står eksplisitt i et av kjerneelementene at elevene skal jobbe med eksistensielle spørsmål (Kunnskapsdepartementet, 2019). Hvis arbeid med eksistensielle spørsmål er definert som lære *av* i følge Andreassen, stemmer heller ikke hans argument om at læreplanen i KRLE tydelig sier at elevene skal lære *om* og ikke *av* (Andreassen, 2016, s. 126).

5.4 Hvorfor legges det mer vekt på høytidsmarkeringer i barnehagen enn i skolen?

Det største spørsmålet jeg hadde når jeg begynte på denne oppgaven var «Hvorfor markerer vi høytider i barnehagen og ikke i skolen?». Dette er et spørsmål som ikke nødvendigvis har blitt besvart like tydelig som jeg hadde håpet ved prosjektets start, og det kan det være flere grunner til. Høytidsmarkeringer i skolen er noe det har blitt forsket veldig lite på, og mye av forskningen som har blitt gjort baserer seg på kristne, lutherske ritualer og vi vet derfor lite om hva som skjer i skolen under, for eksempel, divali og id (Krogstad, 2022, s. 133).

Rammeplanen ble presentert som en del av teorigrunnlaget til denne oppgaven, og som nevnt tidligere står det eksplisitt i den at høytidene som er representert i barnegruppa skal markeres (Kunnskapsdepartementet, 2017b, s. 54). I læreplanen står det derimot kun at elevene, etter 4. trinn, skal kunne sammenligne og presentere ulike årstider og høytider (Kunnskapsdepartementet, 2019). Når jeg har spurt informantene om hvorfor de tror det legges mer vekt på høytidsmarkeringer i barnehagen enn i skolen er det denne forskjellen fra Rammeplan og læreplan de trekker frem. Det har blitt tatt opp tidligere at Ragnhild forteller at Rammeplanen har blitt sett på som relativt progressiv og at det innenfor barnehagefeltet blir diskutert om man burde være litt mer forsiktig, samt at Rammeplanen kanskje går litt for langt. Det har også blitt påpekt at det er nærliggende å tenke at Øystein deler dette synspunktet, ettersom han ikke ser på høytidsmarkeringer som en essensiell del av barnehagehverdagen.

Både Ragnhild og Øystein påpeker at forskjellen i arbeidsmetoder fra barnehage og skole kan være en faktor. De snakker begge om dette med tanke på foreldre og foreldres opplevelse av hva som er forkynnende og ikke. Her påpeker de at i barnehagen er det alltid et større fokus på lek og aktivitet, uansett hva de jobber med, mens i skolen er det undervisning hvor elevene skal lære å se sammenhenger og historiske linjer. Ragnhild sier at «... når barn er såpass små så er man mer opptatt av omsorg enn av læring. Så lenge ungen har det bra, så er det ikke så viktig hva de sitter igjen med på en måte» og Øystein tenker at foreldrene er mer komfortable med at barna holder på med «pedagogiske gjøre-ting» i barnehagen enn i skolen, hvor dette er mer uvant. Her kan det tenkes at lærere i skolen deler denne tankegangen som Øystein tror foreldrene i barnehagen kan ha, at på skolen er målet kunnskap og at den ikke kan tilegnes gjennom lek. Når LK06 kom, var det en tankegang om at lek tilhørte L97 og skulle ut av skolen sammen med den gamle læreplanen, selv om lekbaserte læringsformer var i tråd med rådende læringssyn i LK06 (Eik et al., 2011, s. 7). Det ble mindre lek i skolen med LK06 og de fleste lærere i norsk skole i dag, jobber fortsatt med å innføre den nye læreplanen LK20, hvor lek igjen har fått større plass og fokus. I overordnet del av læreplanen står det at lek er nødvendig for trivsel og utvikling hos de yngste elevene, samt at lek gir muligheter til kreativ og meningsfylt læring (Kunnskapsdepartementet, 2017a). Det kan altså tenkes at ettersom LK06 var preget av et fokus på å toppe internasjonale rangeringer, at dagens lærere ikke ser på lek som en effektiv arbeidsmetode, men heller noe som tilhører barnehagen. Dette selv om det nå er presisert i læreplanen at lek gir de yngste elevene muligheter til kreativ og meningsfylt læring. Når LK20 blir innført i skolene i større grad kan det tenkes at leken kommer mer inn i skolen igjen, og at lærere på de laveste trinnene i skolen retter seg mer mot barnehagene og tar

til seg arbeidsmetoder som blir brukt der. Hvis dette skjer er det også en mulighet for at høytidsmarkeringer får større plass i KRLE-faget, sammen med leken.

5.5 Undervisning på universitetene

Av mine informanter jobber tre av fire som forelesere, Olav og Øystein på OsloMet og Ragnhild på universitetet i Sørøst-Norge. Øystein er for øyeblikket foreleser på lærerutdanningen, men nevner ikke undervisning om høytider på lærerutdanningen under intervjuet. Både Olav og Øystein forteller at det er lite tid og ressurser til å prioritere høytider i undervisningen på barnehagelærerutdanningen, men at dette er noe de går gjennom hvert år. Olav mener vi bør markere høytider, mens Øystein ikke ser på det som en essensiell del av barnehagehverdagen. Ragnhild forteller at hun prioriterer høytider i undervisningen og forteller om forskjellige praktiske og aktive arbeidsmetoder som blir brukt. Som nevnt tidligere i oppgaven kan indre motivasjon og hva en ser på som vesentlig påvirke prioriteringer (Imsen, 2017, s. 296). Det kan da tenkes at Ragnhild, som har høytider som eget forskningsfelt, prioriterer undervisning om høytider i større grad, samt at hun er veldig engasjert når hun underviser om dette. Hennes engasjement kan igjen påvirke hvordan studentene tar til seg, og anvender denne kunnskapen. Ragnhilds engasjement kan dermed skape engasjement hos studentene, som igjen fører til at de prioriterer høytidsmarkeringer når de er ferdig utdannet. På den andre siden er en faktor som kan spille inn på hvordan undervisningen er lagt opp, nemlig tradisjon. Alle informantene som underviser påpeker at oppleggene eller metodene de forteller om er noe de gjør hvert år. Altså at de ikke nødvendigvis reviderer undervisningsplanen hvert år.

Det er interessant hvordan Øystein ikke nevner undervisning om høytider på lærerutdanningen, ettersom det er der han for øyeblikket jobber. Når jeg spør om undervisningen på lærerutdanningen under intervjuet, svarer han at «det vet jo du», ettersom jeg har RLE som hovedfag. Min erfaring med undervisning om høytider på lærerutdanningen er at vi får presentert sentrale høytider innenfor alle religionene vi lærer om, og får en kort beskrivelse av sentrale høytider. Det er derimot ikke et dypdykk i høytidene eller undervisning om hvordan vi kan gjennomføre høytidsmarkeringer i klasserommet.

6. Konklusjon

Målet med denne oppgaven har vært å undersøke hvordan et utvalg lærerutdannere forstår fenomenet høytidsmarkering og hvordan dette påvirker undervisningen på universitetene informantene jobber. For å utdype, samt strukturere og ramme inn oppgavens problemstilling, har denne oppgaven også fire forskningsspørsmål. Jeg vil i dette kapittelet prøve å besvare både problemstillingen og forskningsspørsmålene, før jeg til slutt sier noe om videre forskning. Oppgavens problemstilling er som nevnt tidligere: «*Hvordan forstår lærerutdannere høytidsmarkering i skole og barnehage, og hvordan påvirker dette undervisningen på universitetene*» og de fire forskningsspørsmålene er som følgende: 1) *Hvordan defineres «markering av høytid»?* 2) *Hvorfor legges det mer vekt på høytidsmarkeringer i barnehager enn i skole?* 3) *Bør man markere høytider i skole og barnehage* og 4) *Hvordan kan man markere høytider?*

6.1 Oppsummerende konklusjon

Oppgavens funn viser at mitt utvalg lærerutdannere i stor grad forstår begrepet og fenomenet høytidsmarkering relativt likt, hvor de alle ser på det som et verdifullt pedagogisk opplegg, selv om de vektlegger ulike positive sider. Når det kommer til undervisningen på universitetene er utvalget begrenset, med to informanter fra OsloMet og en informant fra universitetet i Sørøst-Norge. Datamaterialet viser at det høytidsmarkeringer er vektlagt forskjellig på de to universitetene, noe som kan komme av undervisernes ulike interesser for temaet, men en annen faktor kan også være undervisningstradisjon.

Et av de første spørsmålene som blir besvart i denne oppgaven er *hvordan defineres «markering av høytid»*. Jeg har presentert hvordan to av de største forskerne på feltet, Børresen (1997) og Winje (2010) definerer begrepet høytidsmarkering, samt hvordan informantene definerer begrepet. Ut ifra dette vil jeg konkludere med at «markering av høytid» er ett eller flere pedagogiske opplegg hvor en markerer at noen feirer, gjennom arbeid som er litt festlig eller annerledes fra en vanlig skoledag. Dette kan inkludere tverrfaglig prosjektarbeid, ekskursjoner, verksted eller temadager.

Denne studien viser at det ikke er en enkelt grunn til at det legges mer vekt på høytidsmarkeringer i barnehager enn i skoler, eller hvorfor det er vektlagt i Rammeplanen og ikke i nåværende læreplan. Et hovedfunn har vært at informantene tenker det kan handle om de

forskjellige arbeidsmåtene i barnehage og skole, hvor barnehagen har et større fokus på lek og aktivitet. Her har jeg trukket fram LK06 som en mulig faktor til hvorfor skolene har hatt et lite fokus på lek og aktivitet.

Ut ifra studiens hovedfunn kan det konkluderes med at selv om utfordrende sider ved høytidsmarkering har blitt belyst, så er det mye som taler for at de bør markeres i både skole og barnehage. Dette fordi det er pedagogisk verdifullt og gir elevene muligheten til å oppleve en stor del av deres liv i skolen, uansett religiøs eller livssynsmessig bakgrunn. Denne studien viser at det er mange arbeidsmåter som bidrar til å oppfylle målene i KRLE-faget og som kan skape engasjement og læring for elevene. Det kan være fruktbart å bruke samlingsstunder i barnehagen til høytidsmarkeringer og i skolen er religiøse fortellinger, musikk og estetiske uttrykk særlig godt egnet i markering av høytider. Høytidsmarkeringer egner seg også godt til tverrfaglig arbeid i skolen hvor en kan jobbe med prosjektarbeid og ha temadager.

6.2 Videre forskning

Selv om denne studien har avdekket interessante perspektiver om høytidsmarkeringer i barnehage og skole, har det også dukket opp temaer som kan ha nytte av videre forskning. Dette er en relativt liten masteroppgave med begrensninger både når det gjelder ordomfang og tid, noe som har ført til at interessante temaer ikke har kunne bli undersøkt i dybden.

Gjennom arbeid med denne oppgaven, har jeg lært at det er lite, til ingen, forskning på om, og hvordan høytidsmarkeringer blir gjennomført i skolen, spesielt ikke innenfor andre tradisjoner enn den luthersk- evangeliske tradisjon. Det kan her være interessant å gjennomføre en studie i likhet med de gjennomført av Hovdelien & Sødal (2021), Krogstad & Hidle (2015) og Toft & Rosland (2014) hvor en ser på hvordan og om høytider blir markert i skolen.

Da denne studien har sett på hvordan lærerutdannere forstår høytidsmarkeringer og hvordan dette kan påvirke undervisningen på universitetene, ville det vært interessant å utdype studien ved å intervjuere studenter om hvordan de forstår høytidsmarkeringer, samt å intervjuere flere forelesere på flere universiteter. Dette kan gi et større bilde av hvordan undervisningen om høytider blir undervist om på landets lærerutdanninger og barnehagelærerutdanninger.

Litteraturliste

- Andreassen, B.-O. (2016). *Religionsdidaktikk; En innføring* (2. utg.). Universitetsforlaget
- Andreassen, B.-O. (2017). Hvordan kan vi forstå kirstendommens sentale plass i skolens religionsfag? . I M. Von Der Lippe & S. Undheim (Red.), *Religion i skolen; Didaktiske perspektiver på religions- og livssynsfaget* Universitetsforlaget
- Anker, T. (2021). *Analyse i praksis*. Cappelen Damm Akademisk.
- Befring, E. (2015). *Forskningsmetoder i utdanningsvitenskap*. Cappelen Damm Akademisk.
- Breidlid, H. & Nicolaisen, T. (2011). *I begynnelsen var fortellingen* (2. Utgave utg.). Universitetsforlaget.
- Brekke, Ø. (2023). *Religionshermeneutikk; Forståing i ei polarisert tid*. Universitetsforlaget
- Børresen, B. (1997). *Høytider og høytidsfeiring*. Tano Aschehoug.
- Børresen, B. (2016). *God forklaring - fest og feiring* Cappelen Damm.
- Dalen, M. (2013). *Intervju som forskningsmetode - en kvalitativ tilnærming* (Bd. 2). Universitetsforlaget.
- Dalland, O. (2017). *Metode og oppgaveskriving* (6. utg.). Gyldendal Akademisk.
- Eidhamar, G., Levi. (2016). Ekskursjoner IK. Sødal, Helje (Red.), *Religions- og livssynsdidaktikk; en innføring* (Bd. 4. utgave s. 158 - 161). Cappelen Damm Akademisk.
- Eik, T., Liv, Karlsen, L. & Solstad, T. (2011). *Lekende læring og lærende lek; i en endret skole*. REDLEX Norsk skoleinformasjon
- Freathy, G., Freathy, R., Doney, J., Walshe, K. & Teece, G. (2015). *utForskerne; En ny tilnærming til religions- og livssynsundervisning i barneskolen* (Noremi språktjenester & S. Jørgensen, Camilla, Overs.). Ashley house printing company.
<https://www.ntnu.no/documents/1272526547/1272693899/UtForskerne.pdf/0d8c8a70-d0b5-6c8e-8b5a-fc0d1e83d9fd?t=1656678561177>
- Gleiss, S., Marielle & Sæther, E. (2022). *Forskningsmetode for lærerstudenter: Å utvikle ny kunnskap i forskning og praksis*. Cappelen Damm Akademisk.
- Heldahl, H. (2022, 07.12.22). Vil forby skolegudstjenester: - Elever skal ikke utsettes for dette. *Nettavisen*. <https://www.nettavisen.no/norsk-politikk/skolegudstjeneste/religion/vil-forby-skolegudstjenester-elever-skal-ikke-utsettes-for-dette/s/5-95-791969>

- Hodne, H. (2016). RLE - mål og utfordringer IK. Sødal, Helje (Red.), *Religions- og livssynsdidaktikk; en innføring* (Bd. 4. utgave). Cappelen Damm Akademisk.
- Hovdelien, O. & Sødal, K., Helje. (2021). «Barnehagen er ingen søndagsskole ...». *Prismet Forskning*, 72(2). <https://doi.org/10.5617/pri.8883>
- Hull, M., John. (1996). A gift to the child: A new pedagogy for teaching religion to young children. *Religious Education* 91:2. <https://doi.org/10.1080/0034408960910204>
- Høgheim, S. (2022). *Masteroppgaven i GLU*. Fagbokforlaget.
- Imsen, G. (2017). *Elevens verden; innføring i pedagogisk psykologi* (5. utgave. utg.). Universitetsforlaget.
- Iversen, L., Ragnhild. (2023). *RIL; Ragnhild Laird Iversen*. Hentet 01.05.2023 fra <https://www.religionsundervisning.no/>
- Krogstad, K. (2022). *KRLE på småskoletrinnet*. Cappelen Damm
- Krogstad, K. & Hidle, K.-M., Walmann. (2015). Høytidsmarkeringer i religiøst mangfoldige barnehager. *Tidsskrift for nordisk barnehageforskning*, 9 <https://doi.org/10.7577/nbf.1007>
- Kunnskapsdepartementet. (2017a). *Overordnet del - verdier og prinsipper for grunnopplæringen*. Fastsatt som forskrift ved kongelig resolusjon. Læreplanverket for kunnskapsløftet 2020. <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del?kode=rle01-03&lang=nob>
- Kunnskapsdepartementet. (2017b). *Rammeplan for barnehagen* Fastsatt som forskrift av Kunnskapsdepartementet. <https://www.udir.no/contentassets/5d0f4d947b244cfe90be8e6d475ba1b4/rammeplan-for-barnehagen---bokmal-pdf.pdf>
- Kunnskapsdepartementet. (2019). *Læreplan i kristendom, religion, livssyn og etikk (KRLE) (RLE01-03)*. Fastsatt som forskrift av Kunnskapsdepartementet <https://data.udir.no/kl06/v201906/laereplaner-lk20/RLE01-03.pdf?lang=nob>
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2012). *Det kvalitative forskningsintervju* (Bd. 2). Gyldendal akademisk.
- Lomsdalen, C. (2021). Fritak og religiøse spenninger i skolen. *Prismet*, 72(2). <https://doi.org/10.5617/pri.8884>
- NAOB. (2023a). Markere. I *NAOB - Det norske akademis ordbok*. Hentet 03.03.23 fra <https://naob.no/ordbok/markere>
- NAOB. (2023b). Markering. I *NAOB - Det norske akademis ordbok*. Hentet 03.03.23 fra <https://naob.no/ordbok/markering>

- Opplæringslova. (1998). *Lov om grunnskolen og den videregående opplæringa* (LOV-2021-05-21-42). Lovdata. <https://lovdata.no/lov/1998-07-17-61>
- OsloMet. *Olav Hovdelien* OsloMet. Hentet 01.05.2023 fra <https://www.oslomet.no/om/ansatt/olho/>
- Tjora, A. (2010). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (4. utg.). Gyldendal.
- Toft, A. & Rosland, T., Kristine (2014). Barnehager og høytidsmarkering *Prismet Forskning*, 65(4). <https://doi.org/10.5617/pri.5595>
- Utdanningsdirektoratet. (2008). *Læreplan i religion, livssyn og etikk (RLE1-01)*. <https://www.udir.no/k106/RLE1-01/Hele/Kompetansemal/etter-4.-arstrinn#>
- Utdanningsdirektoratet. (2019). *Skolegudstjenester* Utdanningsdirektoratet. <https://www.udir.no/regelverk-og-tilsyn/skole-og-opplaring/saksbehandling/skolegudstjenester/>
- Utdanningsforskning.no. *Øystein Brekke*. Utdanningsforskning.no. Hentet 01.05.2023 fra <https://utdanningsforskning.no/kilderpersoner/personerforfattere/b/oystein-brekke/>
- Vassli, I. (2021). Tverrfaglig arbeid og KRLE. I K. Fuglseth & T.-A. Skrefsrud (Red.), *Innføring i KRLE-didaktikk* (s. 19). Iko-Forlaget.
- Vik, G., Marius. (2022, 13.12.22). Hvilke regler gjelder for julegudstjenester i skolen regi? . *Utdanningsforbundet*. <https://www.utdanningsforbundet.no/nyheter/2022/hvilke-regler-gjelder-for-julegudstjenester-i-skolens-regi/>
- Winje, G. (2007). Høytidsmarkering i barnehage og småskole. *Barnehagefolk* (2/2007), 7. <https://www.geirwinje.no/files/hoytidsmarkering%20bhg%20skole.pdf>
- Winje, G. (2010). *Høytidsmarkering i barnehagen* Høyskoleforlaget.

Vedlegg

Vedlegg 1 – Intervjuguide

Intervjuguide

Hva er markering av høytid?

1. Hva er din erfaring med markering/feiring av høytider i skole/barnehage?
2. Hvordan vil du definere forskjellen mellom markering og feiring av høytider?
3. Hvor stort eller lite må noe være for at det er en markering?
 - Holder det at man fargelegger en divalilampe, nevner at det er divali på lørdag/helga, i dag, gjør begge deler?

Etikk rundt høytider

4. Hva tenker du kan være fordeler og utfordringer med markering av høytider i barnehagen/skolen?
 - kan det være problematisk å markere høytider i skole/barnehage? Hvorfor?
 - Er det greit å spørre foreldrene om de feirer en høytid og hvordan?
5. Hva med fritak? Hvordan ville du definert kunnskapsinnhold? Får man det samme utbytte hvis man ikke deltar?
 - Har du noen tanker og refleksjoner rundt forskjellen på å lære om noe og på å lære av noe?
6. Burde man markere høytider i barnehagen/skolen?
 - Hvorfor/hvorfor ikke?
 - Skal man markere alle eller kun de som er representert i klassen?
7. Er det riktig at de kristne høytidene får større plass? Burde vi kun markere de kristne høytidene?

Høytider som tema på universitetet

8. Hvordan blir det undervist om høytider på universitetet?
 - Er dette noe som blir vektlagt i pensum?
 - Har du undervist om høytider? I hvor stor grad?
9. Hvorfor er det et større fokus på høytider i barnehagen enn i skolen tror du?
 - Hvorfor er det inkludert i rammeplanen og ikke læreplanen?

- Tror du foreldre er mer «redde» for involvering i skolen?
- Kan dette være fordi skolen blir sett på som en formidler av faktakunnskap i større grad enn barnehagen?

10. Har dette (høytider i skole/barnehage) vært et fokus i din tidligere forskning?

Påskevandring

11. Har du kjennskap til påskevandring som opplegg?

- Tenker du at dette er en fin ressurs for skolene (å samarbeide med kirken?)

Vil du delta i forskningsprosjektet «Høytidsmarkering i barnehage og skole»?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å finne ut om man burde markere høytider i skole og barnehage, samt å se på hvordan dette blir jobbet med på lærerutdanningen og barnehagelærerutdanningen. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Prosjektet er en masteroppgave. Formålet med oppgaven er å finne ut om man burde markere høytider i skolen, hvordan dette kan gjennomføres og hvordan dette blir jobbet med på lærerutdanningen og barnehagelærerutdanningen. Prosjektet skal også se på forskjellen mellom markering av høytider i barnehage og skole og hvordan dette påvirker utdanningen av fremtidige lærere og barnehagelærere. Prosjektet tar utgangspunkt i problemstillingen: «Hva mener lærerutdannere og barnehagelærerutdannere om markering av høytider i skolen og i hvilken grad påvirker dette undervisningen på universitetene?» og forskningsspørsmålene: «Hvordan defineres «markering av høytid», «Hva er forskjeller og likheter mellom de to typene lærerutdannere?» og «Hvorfor legges det mer vekt på dette i barnehagen enn i skolen?»

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

OsloMet er ansvarlig for prosjektet

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du har blitt spurt om å delta i mitt prosjekt fordi du jobber med religionsstudier på lærerutdanningen eller barnehagelærerutdanningen eller har bidratt med faglitteratur på lignende tema. Utvalget er gjort med hjelp av veileder og faglærer i den forstand at de har

kommet med forslag til fagpersoner som kan være interessante å intervju til mitt masterprosjekt.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det et intervju på ca. 30 – 45 minutter. Det vil bli gjort lydopptak av intervjuet som senere vil transkriberes. Intervjuet vil gå ut på hva du mener om markering av høytider i barnehage eller skole og hvordan dette undervises om på studiestedet du jobber. Hvis du samtykker til å ikke være anonym i prosjektet kan det bli brukt artikler og bøker du har publisert til å underbygge dine svar.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Fristen for å trekke samtykke er 15. Mars. Dette er for å forsikre at det er nok tid til å ta ut alle dine opplysninger før innleveringsfristen. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Det er kun jeg (Pernille Nyborg Hansen) og min veileder på prosjektet (Agnethe Elisabeth Steineger) som vil ha tilgang til dine personopplysninger. For å sikre dine personopplysninger vil lydopptaket av intervjuet transkriberes og anonymiseres fortløpende. Lydopptaket vil bli gjort på nettskjema – diktafon appen, som automatisk krypterer filen og lagrer den på deres nettside. Lydfilen vil ikke bli lastet ned på noen mobil eller pc og dermed ikke bli lastet opp i noen skylagring.

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Prosjektet vil etter planen avsluttes når oppgaven blir godkjent. Oppgaven leveres 15. Mai 2023. Etter prosjektslutt vil datamaterialet med dine personopplysninger bli slettet.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra OsloMet har Personverntjenester vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Pernille Nyborg Hansen, [REDACTED]
- Agnethe Elisabeth Steineger, [REDACTED]
- OsloMet sitt personvernsombud: Ingrid S. Jacobsen, e-post: personvernombud@oslomet.no

Hvis du har spørsmål knyttet til Personverntjenester sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- Personverntjenester på epost (personverntjenester@sikt.no) eller på telefon: 53 21 15 00.

Med vennlig hilsen

Agnete Elisabeth Steineger
(Veileder)

Pernille Nyborg Hansen

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *høytidsmarkering i barnehage og skole*, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju
- at det blir tatt lydopptak av intervjuet
- at opplysninger om meg publiseres slik at jeg kan gjenkjennes
- bruk av ditt navn i oppgaven

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)